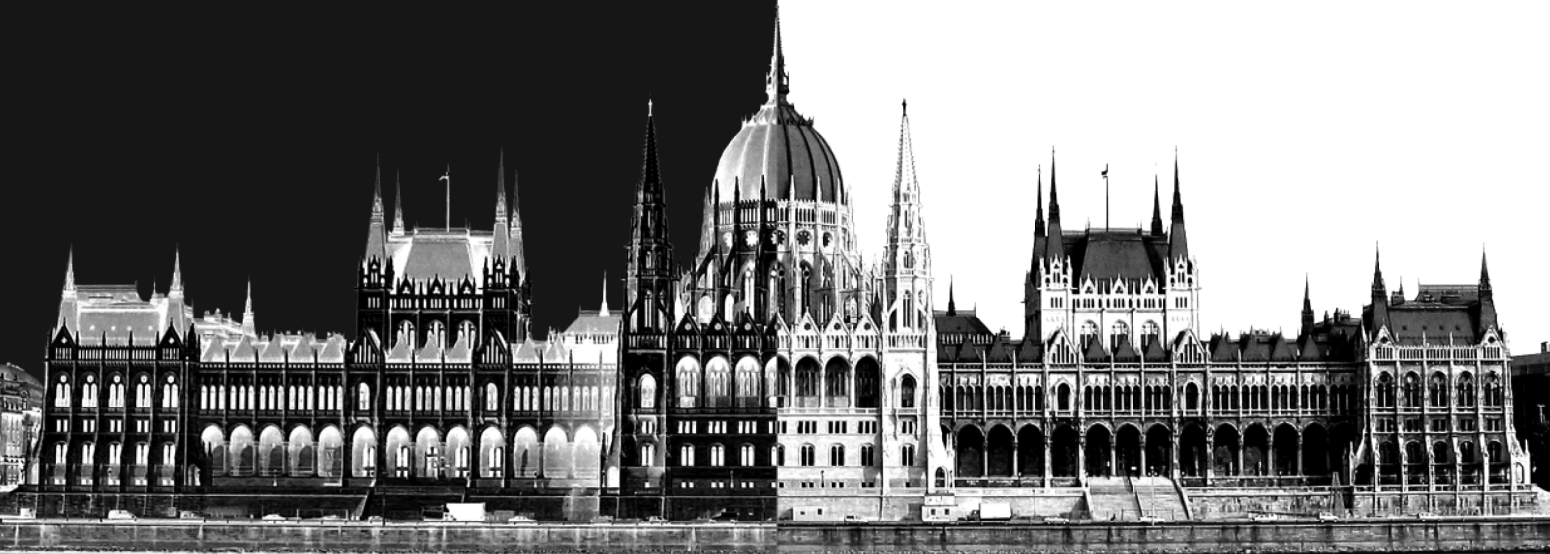

ZSIDÓ POLITIKAI ÉS KULTURÁLIS FOLYÓIRAT 550 Ft
2010. március / XXII. évfolyam 3. szám

SZombat

Fehéren feketén

Választás 2010

**Ablonczy Bálint, Ádám Zoltán,
Böcskei Balázs, Kéri László,
Kiss Viktor, Kiszelly Zoltán,
Magyar Kornélia, Magyarics
Tamás, Mráz Ágoston Sámuel,
Romsics Gergely, Seres Attila**

szombat

2010. március
5770 ádár-niszán

•
A Magyar Zsidó
Kulturális Egyesület
folyóirata.
Megjelenik évente tízszer.

Szerkesztőbizottság:

Deák Gábor
Hoffman Iván
Itamár János-Keszt
Kovács András
Seres László
Tatár György
Turán Tamás

Szerkesztőség:

Szántó T. Gábor
(főszerkesztő)
Gadó János, Novák Attila

Deák Andrea
(szerkesztőségi titkár)

Fritz Éva

Pári Mirella (terjesztés)

Állandó külső munkatársak:

Uri Asaf, Csáki Márton,
Csőke Zoltán, Panyi Szabolcs,
Pályi Márk, Vári György,
Várnai Pál

•
A megjelenést támogatja:
Amerikai Joint Magyarország
Ronald S. Lauder Alapítvány
Magyarországi Zsidó Örökség
Közalapítvány

nka

Nemzeti Kulturális Alap

Nemzeti Kulturális
Alaprogram

•
Címlapterv:
Kurti István

•
A héber és jiddis szavak átírása
a szerzők felfogását tükrözi.

•
Terjeszti a LAPKER Rt.

•
A kéziratok szerkesztése lezárult:
2010. február 11-én.

Szerkesztőség és kiadóhivatal:
1065 Budapest, Révay u. 16.
Bálint Zsidó Közösségi Ház,
234-es és 235-ös szoba.
Telefon: 311-9214/136, 137
Telefon/fax: (36-1) 311-6665

Lapunk e-mail címe:
info@szombat.org
Címünk az interneten:
http://www.szombat.com

Előfizethető a kiadóhivatalban,
illetve postautalványon
az OTP 11709002-20066703
„Szombat” számú alszámlán.

Lapengedély száma:
III/Kul/174/1989.

HU ISSN 0865-3844

Nyomdai előállítás:
Mackensen Kft.

7. oldal

9. oldal

11. oldal

32. oldal

VÁLASZTÁS 2010

4 Gadó János

Kádár helyett Horthy

4 Novák Attila

Szavazz önmagadra

7 Magyar Kornélia

Bal-jobb Gondolat

9 Mráz Ágoston Sámuel

A szélsőségesek jövőjéről

11 „Az sem fog meglepni,
ha a Jobbik lesz a második”

Kéri László politológussal
beszélget Gadó János

15 Böcskei Balázs

**Feloldhatók-e a baloldali
paradoxonok?**

17 Ablonczy Bálint

A kétharmad kísértete

19 Ádám Zoltán

**Régi és új gazdaságpolitikai
dilemmák – populizmus
és racionalizmus között**

21 Diktatúra nem lesz, de tekintélyelvű,
hagyománytisztelő rendszer igen

Szegő Péter interjúja Kiszelly Zoltánnal

23 Kiss Viktor

Hosszú út előtt

Milyen legyen a megújult baloldal?

25 Magyarics Tamás

Folytatás és újrakezdés

A magyar külpolitika esélyei
a választások után

27 Romsics Gergely

Magyar külpolitika 2010-ben és utána
Stratégiai folyamatok és távlati gondolkodás

30 Seres Attila

Vízválasztó

KULTÚRA

32 A Zabhegyező halála

Jerome David Salinger (1919 – 2010)
(Hanák András)

33 J. L. Perec

A purimi hegedűs

GADÓ JÁNOS

Kádár helyett Horthy

A 2006-os Kossuth téri ellenforradalom, amely megroppantotta a baloldal gerincét és komoly politikai tényezővé tette a szélsőjobboldalt, szélsőszerűen következett a magyar társadalom 1989 utáni öncsalásaiból, amelyet a politikai elit nagy része – a választók kegyeit keresve – készségesen kiszolgált.

A „nemzet” fogalma egyhamar a jobboldal hitbizománya lett, amelyhez a baloldalnak (bolsevisták) és a liberálisoknak (zsidók) nyilván semmi köze nem lehet. Korszerűtlen, a XX. század első felére hajazó, az önvizsgálat képességét

nélkülöző, áldozati önkép volt ez, melybe a kétféle totalitarizmus súlyos tapasztalatainak feldolgozása nehezen fért bele.

A szabadság/demokrácia, mint érték, gyorsan alászállt a közvélemény szemében. Amint a szabadság és a biztonság értékei szembekerültek, a szabadságot zászlajára tűző párt gyorsan hanyatlott a népszerűségi listán és a harmadik demokratikus választástól kezdve az öt százalékos szavazatarányért kellett küzdenie.

Az 1994-es választáskor már fölsejlett, hogy a (piacgazdaságtól a későbbiekben mind jobban elszakadó) biztonság és jólét a legnagyobb politikai ütőkártya. Az MSZP, amely előzőleg ellenzétkben gyakorlatilag semmit nem tett, besöpörte a szavazatok több mint felét csupán azért, mert az elődpárt felhalmozott politikai tőkéjét („a létbiztonság garantálója”) megörökölte. Az MSZP ezután 2006-ig ebből a tőkéből élt és erre vett föl egyre nagyobb kölcsönöket – a szó pénzügyi és bizalmi értelmében egyaránt.

1994-től a jobboldal fokozódó frusztrációval tapasztalhatta, hogy ahol a nemzeti eszmékre alapozó mozgósítás szembekerül a szociális biztonsággal, ott az utóbbi a nyerő kártya. Utoljára 2005-ben próbálkozott a Fidesz a nemzeti kártyával, amikor a határon túli magyarok állampolgárságát fegyverként használva támadta meg a kormányt. A kormány azonban a nemzeti

Visszanyert nemzeti büszkeség, jólétet biztosító piacgazdaság, demokrácia – e hármas ígérettel vágott neki 1989-ben a magyar társadalom a szép új világnak. Mint a francia forradalom hármas jelszavát, ezeket is hamar széthordták, majd egymás ellen fordították különböző politikai erők.

NOVÁK ATTILA

Szavazz önmagadra

A miről a választások előtt egy hónappal különösen érdemes szót ejteni, az nem más, mint hogy a zsidó közösségben felerősödött a félelem. Sokak véleménye szerint a kormányra kerülő magyar jobboldal veszélyezteti a magyar zsidóság biztonságát. Az ezen a

véleményen lévők szerint a választásokon abszolút esélyes jobboldal kétharmados felhatalmazás birtokában Magyarországot tekintélyelvű állammá változtatja, ahol semmi sem lehetetlen: új, a kurzust bebetonozó alkotmányt hoznak, s a zsidóság és más etnikai/vallási/szexuális kisebbségek megkülönböztetése sem elképzelhetetlen.

A jobboldal politikájában sok bírálható akad, ám e nézet, melynek melengetésére – visszaélve emberek rettegésével – amúgy több politikai orgánus is berendezkedett, veszélyes, hiszen nem a valóságból indul ki, hanem bizonyos történelmi reminiscenciákat megmozgató félelmi érzetektől próbál politikailag egyirányú döntéseket formálni, szavazatokat kicsihiolni. A probléma nem csak a félelmi politizálás tartalmi irracionálisában rejlik, hanem hogy olyan reakciókat válthat ki, melyek később

demagógiával a szociális demagógiát szegezte szembe (elviselhetetlenek lennének ennek költségei) s győzött. Pirruszi győzelem volt ez: az ellenfél a 2006-os választások során már a szociális kártyát játszotta ki, olyan ígéret-litcitbe hajszolva az MSZP-t, amit ez nem tudhatott teljesíteni.

Amikor az ezt beismerő szerencsétlen őszödi beszéd nyilvánosságra került, a Fidesz könyörtelenül kicsavarta a szociális kártyát riválisa kezéből, majd rögtön ezután újra kijátszotta a nemzeti kártyát (nemzeti zászlók alatt a parlament ellen vonultatta tömegeit), amire az MSZP nem tudott mit tenni: nemzeti kártyái egyáltalán nem voltak. S amikor a legitimáció utolsó eszközeként a demokrácia kártyával próbálkozott, az ellenzék egyszerűen ráborította az asztalt és a

Kossuth téri „forradalmárokhoz” csatlakozott.

*

Ha a jobboldal identitásának elidegeníthetetlen része lett volna a demokratikus hagyomány, akkor nem viselkedik ilyen felelőtlenül, és nem vonultatja fel tömegeit nemzeti zászlók alatt a törvényes országgyűlés ellen. A jobboldal azonban nem tartotta szükségesnek felülvizsgálni történelmi örökségét.

Ha a baloldal identitásának része lett volna a nemzeti és a demokratikus hagyomány, magabiztosan leintették volna a követelőzőket. De a szocialisták ezekből nem tudhattak öntudatot meríteni, nekik csak egy örökségük volt: a kádári létbiztonság. Így könnyű volt őket megfogni a „nem lesz gázáremelés”-hez hasonló lözungokkal, amit

nem tudtak nem megígérni, majd később nem tudtak megtartani. A legitimációból így kifogyván nem csoda, hogy tehetetlenül álltak szemben „forradalmi tömeggel”.

A Kossuth téri ellenforradalom tett pontot a meghosszabbított Kádár-rendszer végére. Mindazok, akik eddig – utóbbiban bizakodva – egyszer jobbra, egyszer balra szavaztak, ekkor csalódtak végképp. És miután a biztonságos társadalomról dédelgetett világképük összeomlott, persze a radikálisok felé fordultak. Becsaptak bennünket! – és élharcosaik frusztrált haragjukban nekiláttak forradalmat és szabadságharcot játszani – a XX. század tapasztalatai után. Eszükbe sem jutott, hogy ők csapták be saját magukat.

Az őszödi beszédre adott orbáni válasz a magyar társadalom éretlenségének, öncsalásának hízelgett: nem mi vagyunk a felelősek, becsaptak bennünket, áldozatok vagyunk. A Kossuth téri ellenforradalom hullámain föl-emelkedett és magabiztossá vált szélsőjobb ugyanezen az üzeneten épül fel: mindenért az idegenek a felelősek. A Fidesz és a Jobbik sikerei e közös történelmi pillanattól fakadnak.

Ezt a helyzetet akkor lehetett volna elkerülni, ha a magyar társadalom 1989 után szembenéz a Kádár-rendszer

VÁLASZTÁS ELŐTT

A *Szombat* szerkesztői, rendszeres szerzői nem egyformán gondolkodnak a politikáról, nem az ideológiai vagy a politikai egység kovácsolja össze a lapot, hanem a legtágabban értelmezett zsidó kultúra és a közélet iránti érdeklődés, annak szolgálata. Baloldali, liberális és konzervatív gondolatok egyformán jelen vannak a körünkben, sőt azt is tudjuk, hogy a valóság sokszor bonyolultabb annál, hogysem vegytiszta ideológiai nézőpontokból véleményt formálhassunk a kihívásokról. Ezért is tartottuk fontosnak, hogy e politikai-ideológiai polifónia a parlamenti választások előtti tematikus számunkban is megjelenjen.

Sokszor egymás pártját és álláspontját is kritizáló, különféle nézetrendszerű elemzők fejtik ki véleményüket összeállításunkban, akik egyébként ugyanazt a magyar valóságot óhajtják megérteni és alakítani. Írásaik nemcsak a választás végiggondolására, hanem az ország és lakossága (benne a magyar zsidóság) helyzetének jobb megértésére is lehetőséget kínálnak. Mert minden mindennel összefügg, ám ezek az összefüggések sokszor csak álláspontok ütközése során, egymással diszkutálva tudnak megjelenni.

Szabadság és rend, tulajdon és biztonság, egyén és közösség, hagyomány és korszerűség, s – nem utolsósorban – kölcsönös empátia: legyenek ezek a fő fogalmak akkor, ha politikáról és az elkövetkező választásról beszélünk.

maguk képezhetik okát nem pusztán a jövőbeni jobboldali kormány és a zsidóság közti feszültségeknek, de a zsidóság indokolatlan szorongásának is. Bár Magyarország az utóbbi években kétségkívül instabilabbá vált, és sok olyan elszomorító jelenség tapasztalható, mely korábban elképzelhetetlen volt, ám ennek okai máshol keresendők, mint azt a triviális magyarázatok engedni vélik.

Az elmúlt nyolc év baloldali-liberális kormányzása jelentős részben felelős azért, hogy Magyarországon a

szélsőjobboldal megerősödött, hiszen az állam (és a gazdaság) fokozatosan meggyengült, a korrupció mértéke megnőtt, milliók érezték azt, hogy védtelenek és kiszolgáltatottak, a társadalmi és szakmai támogatás nélkül erőltetett reformtörekvések pedig az állampolgárok közti szolidaritást kezdték ki. Sokaknak, akik a jobboldalt vádolják a tekintélyelvű diktatúrára való hajlammal, egy szavuk nem volt akkor, amikor a magyar egészségügy még működő rendszerét érte olyan kormányzati, tehát felülről,

viták nélkül bevezetett intézkedéscsomag, amelynek során fontos, a magyar egészségügyben legendás hírnű intézmények szűntek meg, az egészségügyi hozzáférések pedig egyre inkább diverzifikáltak ember és ember között, visszavonhatatlanul kijelölve szegény és gazdag útját. Az intézkedéseknek amúgy volt racionális alapja, hiszen az alapvető ellátórendszerek tényleg nem működnek jól, mégis, a döntéssorozat társadalmi-szakmai konszenzusra való törekvése nélküli bevezetésén kívül az is óriási problémát jelentett, hogy ugyanazon szájak argumentáltak radikális reformok mellett, mint akik üzemszerűen alkalmazták a kincstári antifasiszta frazeológiát, ezzel is lejáratva a szélsőjobboldal elleni küzdelmet Rádásul akiknek – kormányzati pozícióból – semmilyen mondandójuk nem volt a falusi szegény-

(Gadó János: Kádár helyett Horthy)

örökségével, a legvidámabb barakk mentalitással, melyben a politikai önrendelkezést, felelősséget (kényszer alatt persze) odaadta cserébe a paternalista gondoskodásért. Ha ez megtörténik, akkor nem lett volna vevő a pártok felelőtlen jóléti licitjátékára. A társadalom azonban az önvizsgálatra nem mutatott hajlandóságot, a két nagy politikai tábor pedig a legkevésbé sem erőltette ezt: a jobboldal mindent a kommunisták nyakába varrt, a baloldal pedig – bukott rendszer örököséként – bölcse hallgatott. Szimptomatikus jele ennek a két nagy tábor csöndes együttműködése a 89 előtti titkosszolgálati akták rejtegetésében. Csak liberális körökből érkezett olyan üzenet, hogy a múltat be kell vallani. Ez az üzenet azonban megmaradt egy szubkultúrán belül, s híveinek tábora nem érte el a kritikus tömeget.

Nem kevésbé volt szimptomatikus a liberális tábor utolsó kísérlete elveinek gyakorlati megvalósítására. A túlméretezett egészségügyi rendszert a költségvetés nem bírta finanszírozni, s a jóléti intézmények bezárásától irtózó szocialisták ezt a munkát a liberális partnerre tolták. Utóbbi komolyan vette a feladatot és a kényszerű racionalizációt megkísérelte alapeszméjével, a gazdasági

liberalizációval összekötni. Ám az egészségügy piacosításának nem volt komoly társadalmi támogatottsága, és a Kossuth téri ellenforradalom után a közhangulatot már az ellenzék uralta. A nagyszabású átalakításhoz szükséges józan társadalmi vitára – a reform ellen nemzeti zászlókkal felvonuló tüntetők és az ellenséges szakmai megnyilvánulások légkörében – nem volt esély. A liberálisok megpróbálták a változtatásokat kormányzati eszközökkel keresztülvinni, de az ellenzék népszavazással leterítette őket. Sokan kárhoztatták a reformok, doktriner, erőszakolt voltát, amelyek így félresiklottak és csak rontottak a helyzeten. Ebben lehet igazság, de épp itt rejlik a lényeg: a rendkívül népszerűtlen reformok elől – melyek a szocialisták „jóléti identitásával” nem fértek össze – az SZDSZ, liberális alapállásánál fogva, nem térhetett ki, miközben nem sok esélye volt a sikerre egy olyan ellenzékkel szemben, amely szociális és nemzeti jelszavakkal támadott minden megszorítást. A liberális kísérlet félresiklása és politikai veresége így szinte „be volt programozva”.

A baloldalt lenullázták.

*

A magyar szociáldemokrácia örökségére apelláló MSZP ma mindhárom területen erősen deficit. Magyarság-

ról/történelemről (az antifasizmuson kívül) nincs mondanivalója. A szocializmust, amely az anyagi biztonságot jelentette, kiűtötték a kezéből. A demokrácia értékeit vallja ugyan, de ez sem áll igazán jól neki, nem tartozik történelmi örökségéhez, hiszen 1989 után kényszerből vállalta föl csupán. Rutinos technokrata párt, nem több, amelyet öntudatot adó eszme hiányában könnyen kikezd a korrupció. Identitásának minden elemét újra kell építeni.

Ellenlábasa, a Fidesz Magyar Polgári Párt viszont duzzad az öntudattól: a nemzeti kártya alanyi jogon az övé, a szociális kártyát pedig elvette ellenfelétől. (Időnként a demokráciáról is oda-vet valamit, de nem ezért szeretik.) Hogy a nemzeti és szociális jelszavakkal való felelőtlen vagdalkozás miféle veszélyeket rejt magában, azzal nem sokat foglalkozik. (Arról azért gondoskodik, hogy a két jelző – legalább a párt centrumában – ne nőjön össze. A nyomában törtető Jobbik azonban megvalósítja ezt.)

Akik arra számítanak, hogy a következő ciklusban – mint valami javított Horthy-rendszerben – „legalább rend lesz”, alighanem csalódni fognak. A Fidesz a saját maga által teremtettségű légkör foglya lesz. Könnyen olyan helyzetben találhatja magát, mint Őszöd után a szocialisták: egy agresszív, nacionalista,

(Novák Attila: Szavazz önmagadra)

nyekről és a szegényedő középosztályról. Ha az emberi jogi érzékenység, a politikai hitelesség és megbízhatóság ennyire elválik egymástól, ha az emberi méltóságot sokan kizárólag csak kisebbségi csoportokra érzik vonatkoztathatónak, ugyanakkor, ha a politikai rendszert át- meg átszövi a korrupció, vagy legalább is annak látszata szükségszerűen jelennek meg olyan proteszt-mozgalmak, melyek egyszerre helyezkednek szembe az uralkodó baloldali liberális mainstream hatalommal, de ennek ideológiai hátterével is; ezt bizvást nevezhetjük „antiliberalis forradalomnak”.

A magyar jobboldal sem vétlen a helyzet eskalációjában, bár ismétlem, mivel 2002 óta nincs hatalmon, a kormányzati felelősség nem az övé. Ami elsősorban

aggasztó, az nem a jobboldal államvezetési képességének hiányában rejlik, hanem a jobboldali frazeológiában; bár komoly jobbközép fórumok jelentek meg a médiában, a jobboldali média (mely mára már birodalomná nőtte ki magát) egy meghatározó szegmense továbbra is rendkívül aggasztó jeleket mutat, dühödten antimodern, bizalmatlan az urbánus kultúrával szemben, nyomokban pedig nagy ellenszenvvel viseltetik a zsidóság iránt. Remélhetőleg a Jobbik artikulálódásával ezek a hangok is halkulni fognak, s meghatározó erővé a már egyre hangsúlyosabb moderált jobbközép tónus válik, melyen főleg a fiatalabb, a klasszikus népi-urbánus vitákban nem erodálódott fiatalabb nemzedék szólal meg, leginkább az interneten.

További probléma, s az ország jövője szempontjából ez a lényeges, hogy a jobb-

oldal azzal, hogy az őszödi beszéd után a miniszterelnököt (akinek le kellett volna mondania) nem pusztán opponálta (ami indokolt volt), hanem illegitimnek nevezte ki – ebből következően pedig olyan megengedhetetlen eszközöket vetett be ellene, melyek szokatlanok egy európai demokratikus erőtől – a politikai küzdelmet világok harcává változtatta s ezzel gyengítette a Magyarországon amúgy sem túl erős alkotmányos intézmények tekintélyét. E harcmódor kára és kontraproduktivitása túlmutat önmagán. A jobboldali ellenzék nemcsak sikerrel erodálta ellenfelét, ám a végrehajtó hatalom s annak feje – amúgy sem túl erős – elfogadottságát, tekintélyét gyengítve a saját jövőbeni helyzetét is megnehezítette, hiszen vélhetően immár ő fog kormányozni, szembenézve a szocialistákkal és a szélsőjobboldallal, akik ugyanúgy népszavazásokat

„népbarát” ellenzék fogja számon kérni rajta bevált(hat)atlan ígéreteit. A Fidesznek nincsenek olyan jó kártyái, mint mutatja. A jólét és szociális biztonság terén alig lesz mozgásteretősége (elsősorban a fájdalommentesnek ígért reformokkal lesz nehéz dolga); a demokrácia terén erősen deficitese (ezt majd baloldaltól fogják az orra alá dörgölni); nemzeti öntudat dolgában pedig a szélsőjobb támaszt majd erős versenyt. Meglátjuk, mit válaszol majd Orbán Viktor a parlamentben a Jobbiknak, amikor az számon kéri rajta 2006-os önmagát.

*

A magyar társadalom meghatározó része a végsőkéig ragaszkodott a Kádár nélküli Kádár-rendszerhez: a hatalom által nyújtott szociális biztonság illúziójához. Amikor nyilvánvalóvá vált ennek tarthatatlansága, az áldozati önképbe menekült. A Fidesz és annak vezetője e mentalitás terméke és zászlóvivője egyszerre. Most vált egyértelművé, hogy a magyar szavazópolgárok túlnyomó része egyáltalán nem építette be világképébe a XX. század tapasztalatait: a Kádár nélküli Kádár-rendszerben végleg csalódván, most a Horthy nélküli Horthy-rendszerbe vetik bizalmukat. Előbbi zászlaján egyedül a szociális biztonság állt, utóbbi pedig szociális biztonság, tekintélyelv, nacionalizmus.

kezdemenyezhetnek, ha valami nem tesz nekik, illetve nemkívánatos személynek nyilváníthatják az ország miniszterelnökét, ha éppen úgy áll érdekükben.

Ennek ellenére félnivalója nincsen a zsidóságnak, ezek a harcok nem róla szólnak, Nem csak azért, mert Magyarország ma integráns része az Európai Uniónak, hanem azért sem, mert a választásokon győztes új kormány nem rendszert vált, hanem csak hatalmat. Ami azt jelenti, hogy ismételt lehetőség nyílt a *jó kormányzás* megvalósítására, mely minden kormány feladata és kívánt gyakorlata. Féllel helyett inkább arra vagyunk kíváncsiak, hogy a jobboldal mit tud kezdeni a várhatóan meglehetősen nagy felhatalmazással, és a komplikált és aggasztó magyarországi helyzettel s ilyen szempontból a következő kormány sikere minden magyar állampolgárnak az érdeke is egyben.

MAGYAR KORNÉLIA

Bal-jobb Gondolat

Figyelem, ez itt nem egy jóslat. Jóllehet, választások előtt még inkább megnövekszik a kereslet Delphoi vélt örökösei iránt, mi, politikai elemzők jobban tesszük, ha önmérsékletre intjük magunkat, és még a nyilvánosság legnagyobb nyomása alatt sem próbáljuk megmondani januárban, hogy mi lesz áprilisban.

Az elemző egyrészt annyit tehet – nem kibúvja a feladat alól –, hogy vázolja, milyen eredmény születne, ha most vasárnap lennének a választások. Másrészt óvakodik attól, hogy azt mondja, tulajdonképpen bármi megtörténhet. (Az elemzői lét másik rákfeneje a jóslásra való hajlam mellett a semmitmondás, az esélyek 50-50 százalékra való tippelése.) Hiszen nyilván látszanak a trendvonalak: nagyon kicsi az esélye annak, hogy az MSZP fordítani tudjon, de azt már ilyen magabiztossággal nem szögezhetjük le, hogy a szocialisták támogatottságukat ne tudnák olyan mértékben növelni, ami a 2010-től felálló parlamenti erőviszonyokat illetően ne vetne fel izgalmas kérdéseket.

Induljunk ki azonban a „most vasárnapi” állapotokból. Ezek alapján joggal feltételezhetjük, hogy a Fidesz-KDNP szövetség az áprilisi választáson nem hogy a parlamenti mandátumok többségét, de azok kétharmadát is képes lehet megszerezni. Első látásra és az utóbbi 20 év választástörténetét áttekintve, meglehetősen valószínűnek tűnik, hogy olyan megyékben, mint Borsod-Abaúj-Zemplén vagy Baranya (de ide sorolhatjuk Budapest is), az MSZP képtelen legyen az egyéni választókerületekben mandátu-

mot szerezni. De egyet ne feledjünk! Az utóbbi három parlamenti választás előtt/alatt a két nagy rivális párt támogatottsága megközelítőleg azonos volt, illetve ha volt is különbség, az nem nagyon haladta meg a 10 százalékpontot. Most ezzel szemben mi a helyzet? A diffe-

rencia – bőven és jó ideje – meghaladja a 20-30 százalékpontot, azaz egyáltalán nem kizárt, hogy az összes egyéni körzet a Fideszé lesz (sok helyütt már az első fordulóban). Ha feltétlenül példát keresünk annak „jóslásához”, mi történhet a 2010-es parlamenti választáson, érdemes visszanyúlni 1994-hez. Az akkori MSZP volt körülbelül olyan helyzetben, mint most a Fidesz: jóval népszerűbb, mint az összes többi parlamenti (és parlamentbe igyekvő) párt együttvéve. Van további párhuzam is: az akkori centrum (Fidesz) és jobboldal (MDF, FKGP) diffúzitása, szétesettsége hasonló a jelenlegi „nem jobboldal” (hiszen az MDF-et nehéz lenne baloldali pártként definiálni markáns jobboldali gazdaságpolitikája mellett) tanácsalanságához. Mi következik ebből? Ha a kampányban nem változik lényegesen a pártok támogatottsága, hasonló vagy – a jövődől baloldali ellenzék szempontjából – még rosszabb mandátumarányokra számíthatunk, mint 1994-ben. Akkor az MSZP 149-et söpört be a 176 egyéni választókerületből, a területi és a kompenzációs listákkal együtt pedig végül 209 mandátumhoz jutott. És most a Fidesz sokkal nagyobb fölényrel vezet, mint annak idején a szocialisták, tehát 2010-ben nem kell neki sok ahhoz, hogy a kétharmadot jelentő közel 260 mandátumot megszerezze.

Jó esélye van tehát a Fidesznek arra, hogy ne kelljen törnie fejét: egyes kétharmados törvények, ad absurdum az

alkotmány módosításához melyik parlamentbe jutott ellenzéki párt körül lejtse násztañcot. Ha mégis, az érdekes szempontokat vet fel, méghozzá az ellenszolgáltatás témakörében. Mit ad és mit kér a két fél egymástól? Például most nagyon úgy tűnik, hogy az egyszeri radikális adócsökkentés – melynek meg nem valósítása őszödi következményekkel járhat – fedezetét az önkormányzati rendszer jelentős karcsúsításával tudná csak megteremteni a Fidesz, mert a hiány elengedése-re az IMF elég határozott nemet mondott. (Ahol még pótolni lehetne a jelentős bevételkiesést, az az egészségügy és az oktatás, de éppen a Fidesz által kezdeményezett népszavazás nyomán e területek politikai tabut jelentenek még egy jó ideig.) Az önkormányzati törvényt pedig csak kétharmaddal lehet módosítani, így ha az egyedül nincs meg, partner kell. Egy MDF pedig valószínűleg mást kérne cserébe a támogatásért, mint egy Jobbik.

Ezen túl arról értekezni, hogy az új érában milyen lesz az élet, – például az állami berendezkedés, viszonylag nehéz feladat. Ennek oka pedig a kampány szerkezete, legalábbis mai tudásunk szerinti állapota. Egyrészt adott a nyolc év kormányzásban megfáradt MSZP, másrészt – többek között – a válság okozta állampolgári csömör és

... nagyon sok múlik az MSZP-n és az MDF-en, hogy mennyire képesek... saját kezdeményezéseikkel, kampányeszközeikkel a Fideszt arra szorítani, hogy konkrétumokról essék szó.

frusztráció, amely elsősorban a kevésbé megfogható vízióknak, hangulati elemeknek kedvez, szemben a szakpolitikai elképzelésekkel. Így keveset tudhatunk meg a jövőendő kormányzópárt adminisztrációt, gazdaságot, stb. illető konkrét elképzeléseiről. Persze nagyon sok múlik az MSZP-n és az

MDF-en, hogy mennyire képesek az előbb leírt képletet meghaladni saját kezdeményezéseikkel, kampányeszközeikkel a Fideszt arra szorítani, hogy konkrétumokról essék szó. És sok múlik a nyilvánosságon (média, állampolgárok, civil szervezetek, stb.), amelyek szintén alakíthatják a közbeszéd napirendjét. A dolgok jelenlegi állása szerint sok gondolat (nagy betűkkel) nem fűszerezi a kampányt, csak elhallgatott tervek, visszavont szakpolitikai elképzelések – mindkét oldalról – örvényben telnek a minden-

napok.

A nyilvánosság szerepe a szélsőjobb oldal – nem csak magyarországi – térnyerését tekintve sem elhanyagolható. Na-

gyon fontos lenne nem megmaradni a zsigeri reakciók szintjén, s az egész problémakört azzal a kijelentéssel elintézni, szélsőséges erőkről van szó, arra számítva, hogy ez elegendő érv ellenük. Márpedig nem elég. Tessék elolvasni, mit is ír és mond a Jobbik (most például mind a 88 oldalt), tessék

Vajon milyen tartalommal tölti meg az MSZP az évezred eleji szociáldemokráciát, melynek agóniája egyáltalán nem magyar sajátosság?

rámutatni az ellentmondásokra, a tervek kritikus, adott esetben veszélyes pontjaira. Csak akkor képes egy társadalom védekezni a szélsőségekkel szemben, ha olvasni és írni tudó tagjai veszik a fáradságot, hogy felkészüljenek belőlük, hogy vitázzanak.

Az új éra másik izgalmas kérdése az lesz, miként alakul a baloldal jövője. A vélhetően bekövetkező hatalmi helyezkedésen túl van egy, a társadalom szempontjából fontosabb kérdés. Vajon milyen tartalommal tölti meg az MSZP az évezred eleji szociáldemokráciát, melynek agóniája egyáltalán nem magyar sajátosság? A gazdasági válság árnyékában a brit Labour ugyanúgy az útját keresi, mint a német SPD. És a kérdések mindenhol ugyanazok. Mekkora legyen az állam és milyen feladatokat lásson el? Mert az utóbbi két évben világszerte hatalmasra duzzadtak az adminisztrációk, nem kevés költséggel. Mit gondoljanak az egyenlőségről, az igazságságról és a fenntarthatóságról? A baloldal – tehát nem csak a magyar – persze hajlamos lenne 90-180 fokot (vissza)fordulni és a 90-es évek elején (nagy reményekkel és sikerekkel) indult harmadikutas baloldali politikát keresztre feszíteni, ezen verve el a port a gazdasági válság okozta csalódottság miatt. De egyelőre nem világos, hogy az egyenlőség területén a régi(új) politika miben tudná meghaladni a mostanit, mely nem a jövedelem, hanem az esélyek egyenlőségének megteremtésére törekszik. E sorok írójában felmerül, tán nem a harmadikutas elképzelésekkel, hanem sokszor a megvalósítással (vagy annak hiányával) volt a baj. E nem egyszerű, és nagyon is jelentős kérdések megválaszolása még bőven a magyar baloldal előtt áll. Nem lényegtelen mindez hatalomtechnikai szempontból sem, hiszen aki ebben a világnézeti diffuzitással küszködő táborban (vö: akartunk-e vagy adót vagy sem) először képes koherens és hiteles gondolatokkal fellépni, az jó eséllyel maga mögé tudja állítani a többséget. A GONDOLATON múlik a baloldal jövője és nem utolsósorban hatalmi szerkezete.

A szerző a Progresszív Intézet igazgatója, politikai elemző

MRÁZ ÁGOSTON SÁMUEL

A szélsőségesek jövőjéről

Az elmúlt négy év volt talán a legmozgalmasabb ciklus a rendszerváltozás óta. Az „ötödik Országgyűlés” idején alapvetően átalakult a magyar politikai paletta: az MSZP összeomlott, az MDF jobboldali pártból baloldali lett, az SZDSZ-t ma már nem találják a közvéleménykutatók, a Fidesz középre manőverezte magát, a semmiből pedig előtűnt a többszázezer választó számára elfogadható Jobbik. Az alábbiakban e szélsőséges párt közeljövőjéről lesz szó.

A 2006-os választás alapkérdése az volt, hogy Orbán Viktor vagy Gyurcsány Ferenc győz orr-hosszal. Akkor olyannyira bebetonozottnak tűnt a két nagy párt léte, hogy sokas szerint elméletek is születtek róla. És mégis, újra bebizonyosodott, hogy a politikában semmi sem örök. Gyurcsány egykori támogatói hamarosan csapatostul fordítottak hátat korábbi választottjuknak. Összesen kétfélemilliónyian: 2006 áprilisában 2,7 millióan szavaztak a bal-liberális oldalra, azaz Gyurcsány Ferencre, amelyből 2010 elejére – a Nézőpont Intézet felmérése szerint – alig 700 ezer aktív, elkötelezett MSZP-szavazó maradt.

A kiábrándult baloldali polgárok-nak több választása is akadt: vagy elfordultak a politikától, az MDF-nél vagy a Fidesznél leltek új otthonra, esetleg a szélsőséges „új erőben” ta-

lálta meg favoritjukat. A Jobbik-támogatóinak másik forrása a polgári ellenzékben, annak parlamenti „kényszertegetlensége” miatt csalódott, nemzeti radikális szavazók voltak. Harmadik csoportként a fiatal választókat kell megemlíteni, akik – életkoruk-nál fogva – korábban nem kötődtek pártokhoz.

A Jobbik táborra tehát sokszínű, sokféle szavazója van, akik aligha sejtik, ki mindenkivel vannak egy fedél alatt. Közös identitás híján, bármennyire is meglepő a művelt olvasónak, nem a szélsőséges ideol-

Könnyen belátható, hogy egy proteszt-pártnak a negatív kampány nem feltétlenül hátrányos.

gia, a közös világkép köti össze a Jobbik szavazókat, sőt nem is egyszerűen a cigány-, az Izrael- és Amerika-ellenesség, vagy a multinacionális tőke elutasítása. Az ismert hívószavak csak sejtetik a valódi összetartó erőt, a radikális proteszt-érzést. Máig kibeszéletlen, milyen szerepe volt a Jobbik előretörésében a baloldali média és egyes kereskedelmi televíziók kiemelt érdeklődésének, annak, hogy felületet biztosítottak a pártnak, de említhetnénk az SZDSZ plakátjait is. Könnyen belátható, hogy egy proteszt-pártnak a negatív kampány nem feltétlenül hátrányos.

A fennálló állapotok elleni tiltakozás kiváltásában, a Jobbik valódi összetartó erejének megteremtésében kulcsszereplő Gyurcsány Ferenc, illetve a Gyurcsány-kormány döntései és „időhúzása”. A most már a maradék szocialista szimpatizánst is megosztó politikus személye vagy a megszorító intézkedései által keltett felháborodás jelentősége nem szorul magyarázatra. Kevesebb szó esik azonban arról, hogy a 2006-ban megválasztott miniszterelnök – legitimitása, illetve tömegtámogatása elvesztése után is – közel három évet maradt hivatalban. Ezt sokan „időhúzásként” élték meg, és éveken át – a felmérések szerint – a társadalom több mint fele új választásokat sürgetett. A kisebbségben lévő parlamenti ellenzék ugyanakkor nem tudta elérni, amit a társadalmi többség kívánt. Mindez rejtve dagasztotta a radikális változást ígérő Jobbik táborát. A következményeket mindenki ismeri: 2009 júniusában 427 ezren szavaztak a szélsőséges pártra.

Az eredmény a Jobbik vezetőit is meglepte, akik ezután egyre magasabbra tették maguknak a lécet. Előbb a tavaly tavaszi „harmadik erő” célkitűzését „második erőre” cserélték, majd most, a parlamenti választási kampányban már a győzelem lehetőségével kecsegtetik szim-

A párt üzenete nyár óta egyértelmű: vagy Jobbik, vagy Fidesz, az „és” kötőszót el kell felejtetni.

patizánsaikat. Mindezt eddig maguk sem hitték el, hiszen programjuk megvalósíthatatlan. A szélsőséges párt például háromszorosára növelné a Magyar Honvédség létszámát (70 ezernél is többen lennének fegyverben), fiatal szavazóira tekintettel sorkötelezettség nélkül. Márpedig e rendpárti lózung, szűken számolva is, 300 milliárdos többletkiadás lenne a magyar államnak.

Természetesen nem lehet megmondani, milyen eredményt fog áprilisban a Jobbik elérni. Számos szempont befolyásolhatja egykori támogatóit és jelenlegi potenciális szavazóit. Egyrészt a Fidesz mindent elkövetett, hogy választás elé állítsa szimpatizánsait. A párt üzenete nyár óta egyértelmű: vagy Jobbik, vagy Fidesz, az „és” kötőszót el kell felejtetni. Így mostanra már – a Nézőpont Intézet felmérése szerint – a Fidesz szimpatizálók alig tizede (12 százalék) adná „második szavazatát” a Jobbikra. Másrészt az MSZP sem maradt rest: a „települési őrség” ötlete a párt válasza volt átpártolt szavazóinak. De az országgyűlési választások tétje, a miniszterelnök-választás is egészen más természetű, mint

az európai parlamenti választás volt. Utóbbi, a magasztos eszmék ellenére, szinte minden országban a hivatalban lévő kormányt értékelő szavazás. Ugyanakkor a Jobbik nyár óta sokkal szervezettebb párttá vált, amely – ismeretlen forrásokból – intenzív és költséges kampányt tud majd előreláthatólag folytatni. Ma már parlamentbe kerülésüket senki sem kérdőjelezi meg.

Így az igazi kihívás a parlamenti Jobbik kezelése lesz a többi leendő parlamenti párt és mindenekelőtt a kormány részéről. Noha a folyamatban lévő kampányban sokszor előkerül a „Fidesz – Jobbik koalíció” (MSZP) vagy az „MSZP – Jobbik titkos szövetség vádja” (Kövér László, Fidesz), valószínűbbnek tűnik, hogy a Jobbik a parlamentben megőrzi majd különállását. Furcsa lenne ugyanis, ha egy tiltakozásra alakult párt kompromisszumokat akarna

kötni. Programját – a fent jelzett irracionális miatt – ugyanis biztos nem tudja megvalósítani. Ha a rendőrség megerősítése kerül napirendre, a Jobbik követelni fogja a Magyar Gárda engedélyezését is. Ha a büntetőjog szigorítása, a Jobbik majd halálbüntetést akar. Amennyiben pedig a bankszektor megrendülése kerül napirendre, a Jobbik az összes bank azonnali államosítását fogja követelni.

Ez az ő szempontjukból érthető, mondhatni racionális taktika. A Jobbik jövője azonban nemcsak a párt taktikázásától függ, hanem a külső feltételektől is. Ha a következő kormánynak sikerül talpra állítani a magyar gazdaságot, megerősíteni a köz- és létbiztonságot, illetve elkerülni a legitimációvesztést, a magyar társadalom elégedetlensége is csökkenhet. Tiltakozás híján pedig a proteस्पártok mozgásteret is beszűkülhet. Sok múlik tehát a következő kormány sikerén és a „jó kormányzáson” az elmúlt évek adás-szünete után.

A szerző Nézőpont Intézet kutatási igazgatója

„Az sem fog meglepni, ha a Jobbik lesz a második”

Beszélgetés Kéri László politológussal

– Egy vizsgálat eredményei szerint az összes posztkommunista ország közül a magyarok a legelégedetlenebbek a rendszerváltással. Nemcsak a visegrádi országokat körözik le, hanem bizonyos szempontból Ukrainát és Oroszországot is.

– Hankiss Elemér pedig nemrég egy előadásában azzal riogatott, hogy kulturális karakterünk leginkább Ukrajnával és Moldovával rokonít bennünket. De az ilyen vizsgálatokkal az a bajom, hogy nem hosszabb időtávot fognak át, hanem inkább „fényképeznek”. És Magyarországon az emberek nagyon hajlamosak azt hinni, hogy pillanatnyi véleményüket mindenki osztja a társadalomban, és hogy ők mindig is úgy gondolkodtak, ahogy éppen most. Emlékszem a ’90-es évtizedben a magyarok voltak a legoptimistábbak a többpártrendszer, a demokrácia, a piacgazdaság tekintetében. Megelőzték a cseheket, a lengyelekről nem is beszélve. Most megfordult a kép, a híresen pesszimista lengyelek sokkal optimistábban ítélik meg a saját helyzetüket. (Tegyük hozzá, őket a mostani gazdasági visszaesés jóval kevésbé sújtotta.) Vásárhelyi Mária mérései szerint a magyar társadalom véleménye a XX. századi sorsfordulókról oly mértékben tolódott jobbra az elmúlt 3–4 évben, hogy ami a ’90-es évek elején egy szubkultúra véleménye volt, az mára domináns társadalmi vélekedéssé vált.

– Ez megfelel a szavazati arányok eltolódásának.

– Ott nincs ily mértékű jobbra tolódás. Ez a társadalom 2006 ősze óta elég zavart állapotban van, azt a hét hetes randalírozást mind a mai napig nem dolgozta föl. Két mítosz van erről forgalomban. A jobboldali mítosz sze-

rint Gyurcsány hazudott, az emberek erre fölháborodásukban kimentek tüntetni, a rendőrség pedig nekik esett és kilőtte az emberek szemét. Ezt olyan erővel sulykolják (lásd Morvai Krisztina), hogy aki életében nem járt a Kossuth téren, az is a rendőrterror áldozatának képzele magát. A másik oldal nem kevésbé szépelgő, noha kevésbé ártalmas változata szerint itt volt ez az áldott jó ember, aki reformer volt, csak korán jött, mint Hamlet, a Fidesz belezavart a válságkezelésébe, és ránk szabadította ezt a szélsőjobboldali csühhét, azért nem lehet itt eredményesen kormányozni.

– És mi lehet a 2006 óta eltelt időszak kiegyensúlyozott interpretációja?

– Nem tudom, igényt tarthatok-e a „kiegyensúlyozott” minősítésre. Nekem az tűnt föl, hogy a két oldal egyikében sincs meg a készség másik fél szempontjainak minimális mérlegelésére sem.

– A napi politikán kívülálló elemzők feladata, hogy ezen a mentálitáson felülemelkedjenek – mint pél-

dául Kis János tette „A köztársaság válsága” című cikkében.

– Kis János az említett cikkében komoly kísérletet tesz arra, hogy megértse a jobboldal 1945 utáni magatartását. Megpróbál belegondolni azok helyzetébe, akik betokosodva, az 1949-es sérelmek jegyében éltek meg 1990-et, és nem volt alkalmuk sem az európai trendekkel, sem a hazai hagyományokkal szembenézni. Mindebben messzebbre jut, mint saját korábbi írásaiban, és messzebbre a liberális álláspontnál. Ez biztató jel. De amikor a leendő Fidesz-kormányban négy pontban előírja azt a „katalógust”, aminek alapján mérni fogja a teljesítményét, akkor ez mégis csak ennek a tábornak a négy pontja. Nem igazán adja meg az esélyt a partnernek, hogy neki másik négy pont a fontos.

A jobboldalon Solymosi Frigyes akadémikus, a Fidesz mögötti intellektuális tábor oszlopa megpróbálta a jobboldalt a baloldal szemével nézni. A jobboldal tragédiája az elmosódott határ a szélsőjobb felé – ez volt világos üzenete. Az öreg Boross Péter is legalább tíz éve mondja ezt. Ilyen hangot ütött meg az egykori MDNP vagy nem oly rég Dávid Ibolya a Népszabadságban közölt nyílt levelében¹. Csak az a baj, hogy ők nem állnak a jobboldali gondolkodás és a politizálás főirányában. Amikor Körösi András – akit a Fidesz egyik fő politikai tanácsadójának tartottak – a vezérelvű politikai kultúrát bírálta a jobboldalon, hamarosan megszakadt, mondjuk így, intellektuális kapcsolata Orbán Viktorral. A legsebezhetőbb pontján érintette a Fidesz politikai doktrínáját.

– A beszélgetés elején említett adatok számomra megerősítik, amit Tölgyessy Péter mondott: azok az orszá-

gok sikeresek, amelyek magukénak érzik a saját rendszerváltásukat. Úgy tűnik, Magyarországon a legkevésbé ez a helyzet. A jobboldalon családokról, kommunista hatalomátmentésről beszélnek. De a baloldal ideológiájában sem mérföldkő a rendszerváltás. Elmosták ennek a jelentőségét.

– És a baloldaltól is tudnék idézni hasonló kijelentéseket. A jobboldalon ezt moralizáló gőgtől fűtött túlzás hajtja. Saját erkölcsi szempontjait kiosztja másoknak, és ha azok nem így gondolják, akkor kitagadja őket a nemzeti kultúrából. A baloldalnak pedig van egy furcsa, doktrinér betegsége: a számára fontos jogállami elveket mindig, minden körülmények között abszolútumnak gondolja. Pedig ezek az elvek mást jelentettek 1990-ben, 2000-ben, 2006-ban, így ezeket – a körülményeknek megfelelően – újra kéne rangsorolni.

– Miért nem fogadja el a magyar politikai közvélekedés a rendszerváltást, mint a demokrácia kiinduló pontját?

– A jobboldal moralizálós rendszer-váltás-kritikája az 1992-es Csurka dolgozatra² megy vissza, ez az ősforrás. Csurka rajzolta körül a témát, és a jobboldal azóta is ebben a kifestőkönyvben színezt, hol vastagabban, hol árnyaltabban. Ő jó érzékkel vette észre, hogy sokaknak nagy csalódás volt, ami itt történt. Azt a kérdést persze már nem tette föl, hogy az elvárások mennyire voltak megalapozottak. 1989-90-ben az összes párt irreális mértékben felszófolta a magyar többségi társadalom várakozásait. Óriási

Ez a társadalom 2006 ősze óta elég zavart állapotban van, azt a hét hetes randalírozást mind a mai napig nem dolgozta föl.

„európázás” ment akkoriban. Feleségem, Petschnig Mária Zita már 1989-ben megírta (a Hítel hasábjain, ami ma már nem fordulhatna elő), hogy szakadék előtt állunk, mert most fog kiderülni, hogy mekkora a gazdasági csőd. Csurka dolgozata a maga módján zseniális katalógusa a féligazságoknak. Pontosan könyveli mindazt, amire a többi párt nem tudott választ adni, illetve még a kérdéseket sem szívesen tette föl. Ő aztán megadta a válaszokat – ami nem igazán különbözik a ’32-es Gömbös Gyulától. (Antall József aztán hatalmas erőfeszítéssel kiszorította őt az MDF-ből 1993 elejére. Igaz: tartott tőle, hogy az MDF többsége Csurkához hasonlóan gondolkodik, ezért nem merte az elvi különbségeket nyíltan megfogalmazni, hanem mindenféle praktikákat alkalmazott. Ezzel kivérezte az MDF-et is.) A jobboldal 1992-től 2006-ig bizonyos fokig a csurkai kérdésfeltevés vonzásában vacillált, azt hol elfogadta, hol megtagadta.

– Nem tudta tehát meghaladni, nem volt egy szellemi világtútorony, akihez igazodni tudtak volna a Csurka ellenében.

– Ilyen tekintélyű közírója a jobboldalnak valóban nem termett. Bayer Zsoltot én nem tartom annak, ő Csurka egy generációval fiatalabb mása. De az új korosztálynak már ez a le-

pusztított Csurka is megfelel. Lovas István többet ártott. Az igazi felszabadító erő az ő kérelhetetlensége volt. Amit Csurka taktikai okokból körülírtan adott elő, azt a Lovas nagyon durván, nyíltan fogalmazta meg. És ő a Fidesz korszakban fontos nevelési pozícióhoz jutott: médiaskolát tartott fenn a tévében. A következő korosztály: Csermely Péter és a többi hírtévés már a Lovas-iskolából jött. Ezek nélkül a szellemi előzmények nélkül a Jobbikot nem lehet megérteni.

Én 2002-ban eljöttem az ELTE-ről, mert azt láttam a hallgatók körében, hogy amit egy-két évvel korábban csak sörözés közben vállalt egy asztaltársaság, azt akkor már nyíltan lehetett hangoztatni. Amikor Kertész Imre Nobel-díjat kapott, azzal kellett szembesülnöm, hogy a hallgatóság általam elérhető részének teljesen természetes az ellene folytatott nyílt, alpári, szélsőjobboldali gyalázkodás, amit Döbrentei Kornél vezényelt. A Jobbik tehát késleltetett aknaként működött a magyar közéletben. Az egyetemistákat érte el először, méghozzá a minőségi részét az oktatásnak. Az ELTE három szakán észleltem ezt először: a történelem, a média és a politológia szakon. Utóbbi döbentett meg a legjobban, mert 2001-ig azt gondoltam, hogy itt inkább a balliberális orientáció uralkodik.

Mindezt le is írtam egy memorandumban Kovács Lászlónak, Magyar Bálintnak és Medgyessy Péternek, rögtön a 2002-es választások után. Jeleztem, nagy baj van az ifjúsággal, és ha valamit nem tesznek, a baloldal el fogja veszíteni ezt a táborát. Nem válaszoltak írásban, de amikor beszélgettünk, elismerték, hogy ez igaz, csak éppen annyi dolguk, bajuk volt, hogy nem értek rá vele foglalkozni.

– *2006-nak tehát megvoltak az előzményei.*

– 2003-tól már gondoltam, hogy bármi alkalmas lesz egy ilyen fordulat kirobantására. Már 2005-ben attól tartottam, hogy a jobboldal elég erősnek érzi magát az utcai küzdelemhez. Mindezek után a 2006-os Kossuth téri forradalom engem már csöppet sem lepett meg. Bár amikor először oda-

mentem, megláttam vagy húsz nagy fényképet, köztük a magamét, Soros György és Mester Ákos között, igen rangos társaságban. A képekre dartokkal lehetett célba dobálni, és a csürhe szorgalmasan gyakorolta is a virtuális gyilkolást. Ez volt az a pont, amikor azt mondtam, hogy ezt a teret hosszú időre elkerülöm.

– *Nem hasonlít ez a folyamat ahhoz, ami néhány évvel korábban zajlott Lengyelországban?*

– 2005-ben a mindenki által bohóc-nak gondolt Kaczynski fivérek mozgalma, a PIS (Jog és Igazság pártja) győzött a választásokon. Ők 1992-ben kerültek be a lengyel parlamentbe, tíz éven át ötszázalékos párt voltak és mindenki úgy bánt velük, mint nálunk a Csurkáék: kinevették őket. Aztán a szocialisták belefutottak a korrupcióba (milyen érdekes párhuzam), a liberálisok a koalícióban együtt zuhantak a szocialistákkal, a Solidarnosc Solidarnosc hagyományos csoportjai pedig a hatalomért vívott harcban felszámolták egymást. A PIS partikuláris pártból egyetlen év alatt nőtt föl úgy, hogy a Kaczynski-ikrek megszerezték a kormányfői és az államfői tisztséget is. Benyomultak a hatalmi vákuumba. Egy külföldi diplomata ismerősöm, aki azokban az években Varsóban szolgált, 2005 óta mondogatja nekem: „Maguk ugyanazt csinálják, amit én már egyszer láttam Lengyelországban”. Számolok egy lengyel forgatókönyvvel – noha a hagyományos jobboldal szétesése, ami megtörtént Lengyelországban, Horvátországban vagy Litvániában, nálunk valószínűleg nem fog következni.

Nemrég kelet-magyarországi agrár-vezetőknek tartottam előadást. Azokban a megyékben a Jobbik lekörözte az MSZP-t. Azt mondják, az EP választások óta a Jobbik tovább erősödött. Ez nem lep meg. A karácsony előtti napokban az Interneten böngészve a Jobbiknak hetven meghirdetett rendezvényét láttam abban a régióban. Megnéztem az MSZP rendezvényeit is ugyanebben az időben: egyet sem láttam. A Jobbik tudja,

A Jobbik... késleltetett aknaként működött a magyar közéletben. Az egyetemistákat érte el először, meghozzá a minőségi részét az oktatásnak.

hogy ebben a régióban erős, és elképesztő energiával szervezkedik. A többiek is tudják ezt, és mintha ki is vonulnának onnan. A Jobbik a médián kívüli világban aktív. Azt a mozgalmi szektort fogta meg, amit otthagyt a baloldal.

– *A társadalom mélyrétegeit.*

– Pontosan. Ott vannak hihetetlen erővel az Interneten (lásd: a fiatal, csatlódott értelmiségeket). Akár a Népszabadság, akár a 168 óra fórumait nézzük, azt látjuk, hogy megjelenik a végtelen impertinens, gőzös, gyűlö-

ködő, jobbikos hang, és elmegy az ember kedve a hozzászólástól. Egész biztos vagyok benne, hogy a Jobbiknak szervezett brigádjai vannak a chat-fórumok tönkretételére.

– *De a Jobbik előretörése arról szól, hogy erre van Magyarországon fogadókészség.*

– Én ezt két helyen látom. A tömegközlekedésen már olyan tónusban beszélnek egymással az emberek, hogy azonnal elszabadulnak az indulatok. A zsidózáshoz elég, ha rálépnek az ember lábára. Nekem ilyeneket mondanak: mit keresel itt, ez magyar metró, nem Tel Avivba megy! És nem szól rájuk senki, nekem kell leszállnom, mert mindenki rám néz, hogy miattam van a balhé. A másik: a legalpárabb, '44-es nyilas hang elszabadulása a chat-fórumokon. Itt látom, mennyit pusztult Magyarország az elmúlt két-három évben.

Lehet, hogy 2006 őszének ez volt a történelmi funkciója: mindenki látta a tévében, hogy nincs semmi határ. Eddig csak a negyedik fröccs után mertek olyat mondani, amit attól fogva már a tévében is lehetett. És ez Gyurcsányék történelmi bűne is, mert magyar kormány még nem lapított annyira, mint ők abban a hetven napban. Az MSZP szabályosan eltűnt: egyetlen MSZP vezetőt nem láttam abban az időszakban megnyilvánulni. Gyurcsány, szerencsétlen, ott vergődött egyedül. Ha odament hozzájuk egy riporter, akkor persze mondtak valamit, de nem voltak érzékelhető ellensúlyként jelen. Mondjon egyetlen politikai akciót, amit a baloldal ebben az időszakban csinált! Ha semmiféle ellenállás nincs, akkor a csűrhe nyugodtan hiheti magát többségi társadalomnak. 2006 új eleme az volt, hogy a széttöredezett csoportok valahonnan kaptak központi koordinációt. Ez gyanúsán jól működött. Azt hiszem, az eseményekben a média szenzációhajhászása is ludas, amely képtelen valamely értékrend alapján szelektálni az események között. Nekem az RTL Klub és a TV 2 vezetői soha nem tudják letagadni, hogy „társtettesek” voltak. Szívesen varrná ezt mindenki a Hír TV nyakába, de a Hír TV szegmentált piacra dolgozott, a két bulvártévé viszont az országot látta el ezzel az anyaggal.

– **Mit vár a választások után?**

– A Fidesz számára véget fognak érni a „mézes évek”. Eddig megúsza a konfrontációt a Jobbikkal. De a Jobbik már provokálja őket – és gyakran személyesen Orbánt – az internetes fórumokon. Pontosan tudják, hogy az MSZP már érdektelen. A Fidesz viszont láthatóan el akarja kerülni az ütközést, a választások előtt ez nem érdeke. Mert számára a Jobbik sokkal nagyobb problémát jelent majd, mint a baloldal. Az sem fog meglepni, ha a Jobbik a második legerősebb pártként kerül ki a választásokból. A baloldal elvesz a hagyományos bünbakkereséssel, sok esszét írnak majd. Nem lesznek képesek a Fidesz törekvéseit ellensúlyozni. A Jobbik viszont igen. El fogja indítani a tematikai versenyt a Fidesz ellen, hogy ki a nagyobb számunkérő. És a Fidesz számára fogas

kérdés lesz, hogy hol húzza meg a határt. Nagyon kemény konfliktusokra számítok a Fidesz és a Jobbik között. Annak idején, amikor Horthyék a hatalmukat érezték veszélyben, gond nélkül lecsukták Szálasiékat. El tudom képzelni, hogy Orbánék sem fognak sokat habozni, ha a Jobbik abba a monopóliumba harap, amit ők a magukénak gondolnak. Akkor nem lesz könyörület. De ez a harc ki fog éleződni és permanens lesz. Nagy valószínűséggel a Fidesz és a Jobbik közötti konfliktus lesz a meghatározó a közéletben.

– **Végezetül: mennyiben tulajdonúthatók ezek a fejlemények a romákkal való együttélés gondjainak?**

– A baloldali sajtó szereti ezt úgy beállítani, hogy íme, kibújt a szög a zsákból, kiderült, hogy ez micsoda rasszista nép. De ez nem így van. A háromezer, de még inkább az ezer fő alatti településeken fölszámolódott az elemi közbiztonság. Sokszázezer ember él ezekben a megyékben minimális védelem nélkül: senkire sem számíthat, amikor ellopják a tyúkját, a tü-

zelőjét. Így a roma kérdés nekik elemi rendkérdés. És csak a Jobbik ígér rendet, senki más. Ennek csak másodlagos következménye a rasszizmus. Sajnos a hazai médiában az értelmiségi szépelgés nagyon erős, szeretik megkerülni ennek a mindennapi durva szociális háttérét. Ez baj, mert így virtuálisan lerasszistázzák az ország egyharmadát. Amíg a Jobbik egyedül házalhat a rendért ott, ahol az elemi rend igénye minden mást kiszorít, addig simán menetelhet.

Gadó János

Kéri László az MTA Politikai Tudományok Intézetének tudományos főmunkatársa

Jegyzetek

1 Dávid Ibolya: Levél zsidó és nem zsidó barátainak. Népszabadság, 2008. március 27.

2 Csurka István: Néhány gondolat a rendszerváltás két esztendeje és az MDF új programja kapcsán. Magyar Fórum, 1992. augusztus 20.

IRODALMI ÉS POLITIKAI HETILAP

Kedvezményes éves előfizetési díj 15 500 forint

Megrendelhető

a szerkesztőségben, telefon:

210-5149, fax: 303-9241

e-mail: es@es.hu

**SZERETNÉNK ÖNT IS
OLVASÓINK TÁBORÁBAN ÜDVÖZÖLNI.**

SZERZŐINK A TÉNYFELTÁRÓ ÚJSÁGÍRÁS,
A KORTÁRS IRODALOM, PUBLICISZTIKA
ÉS GRAFIKA ÉLVONALBELI KÉPVISELŐI.

PÉNTEKENKÉNT KERESSE A HÍRLAPÁRUSOKNÁL
VAGY FIZESSEN ELŐ AZ **ÉS**-RE!

BÖCSKEI BALÁZS

Feloldhatók-e a baloldali paradoxonok?

A 2010-es év kezdetére evidenciává vált, hogy a tavasszal esedékes országgyűlési választásokon a Magyar Szocialista Párt történelmének legsúlyosabb vereségét fogja elszenvedni. Reális cél a minimum 128 képviselői hely, az egyharmados mandátumarány elérése lett.

ge határáig. Az MSZP várható, történelmi mértékű veresége számos tényezővel magyarázható, amelyek közül a jövőre nézve a leghangúlyosabb a párton belüli kompromisszumpolitika. Ez állja ugyanis a leginkább útját a párton belüli jövőendő innováci-

ónak, s ekként lehetséges, hogy jelenleg egy narratíva nélküli párt versenyez egy narratíva felvázolását ebben a kampányban egyáltalán nem igénylő ellenzéki kihívóval.

Az írásra készülve gondolkodóba estem, hogy az MSZP-n belüli politi-

Ahogy 2009-2010-re a pártrendszer, úgy napjainkra a Magyar Szocialista Párt is eljutott teljesítőképessége határáig.

kai helyzetet milyen kifejezéssel lehetne a legjobban érzékeltetni. Elsőként a „labirintus” jutott eszembe, de elvetettem, hiszen az annak lehetőségével kecsegtet, hogy lassan és számos „eltévedés” után, de lehet belőle kiút. Ez túlzott optimizmusra és jogtalanul megelőlegezett bizalomra vallana. Ezért esett a választás a *paradoxonra*. Az MSZP-ben kialakult narratívánélküliség ugyanis feloldhatatlan ellentmondások sokaságának eredménye, amelyek választás utáni megoldására sem sok jel mutatkozik. A párt innovációs képessége csak a párton belüli status quo

megőrzését „szolgálja”. Az alábbiakban közelebbről vizsgálom meg ezen paradoxonokat.

Első a *szervezeti – személyi paradoxon*: a Magyar Szocialista Párt számára az érdemi politikai és intellektuális innováció továbbra is csak kívülről jöhet, ugyanakkor éppen ezzel szemben van a legnagyobb ellenállás a párt vezető és bizonyos középvezetői köreiben. Gyurcsány Ferenc évekkel ezelőtti megjelenésével majd eltűnésével lehetne ezt a legjobban érzékeltetni. Megjelenése újszerű volt a baloldal akkori életében: személyében egy olyan politikus lépett fel, aki a „Giddens professzor úrnak pedig azt válaszolom” stílus

jegyében bizonyos értelemben szakított az MSZP technokrata, hivatali, „ügyintézős” nyelvével. Így az általa képviselt modernizációs paradigma részben módosította is a baloldal tematikáját. Ez azonban a 2006-os kampányban ígéretlicittel párosult, s az őszödi beszéd

„mi a politika mint hivatás” szellemiségére emlékeztető részei jól érzékeltetik, hogy a párton belül nem mindenki számára népszerű a fenti modernizációs paradigma. Gyurcsány pártelnöki megbuktatása – nem pedig lemondása – ugyanis annak jele, hogy a Magyar Szocialista Pártban a pozíciók elosztásakor még mindig nem az *alkalmasság – politikai érzék – stratégia* hármasa, hanem a sajátos belső személyzeti politika és az „erős ember” imázsa a meghatározó. A választást követően ez még mindig feloldhatatlan ellentmondásnak bizonyul majd.

Az év elején ez még nehezeknek tűnik, de valószínű, hogy az MSZP szavazói a választások közeledtével aktívabbak lesznek. Ez utóbbi kiemelten fontos lehet, hiszen a tét nem kevesebb, mint az MSZP nagypárti státusa: képes lesz-e magáról egy kormányzati alternatíva képét prezentálni, vagy „csak” egyike lesz a parlamenti pártoknak.

A befagyott magyar pártrendszer a Jobbik megerősödésével, az SZDSZ szétesésével, illetve az „új” MDF „koalíciós” politikájával mozgásba jött. Az előbbieket törvényhozásba kerülése, továbbá az LMP esetleges – e sorok írásakor még valószínűtlen – mandátumokhoz jutása esetén, áprilisban a többpárti parlamentarizmus irányába történik elmozdulás. A pártrendszer elindult az innováció útján. Az eddigi kétpólusú politika több pólusúra válthat, s ez alapvetően alakítja át a parlamenti erőterben a sikeres politizáláshoz szükséges politikai és kommunikációs szerepeket.

Ahogy 2009-2010-re a pártrendszer, úgy napjainkra a Magyar Szocialista Párt is eljutott teljesítőképessé-

A második ellentmondásnak a *Gyurcsány-paradoxon* elnevezést adtam. Még mindig egyedül a korábbi miniszterelnök és körei tűnnek képesnek egy lehetséges baloldali paradigma stratégiai megalkotására, illetve képviselésére. Gyurcsány népszerűsége összehasonlíthatatlanul nagyobb a párttagok körében, mint a jelenlegi miniszterelnök-jelölté, kommunikációs képessége és politikai gondolkodása is vitán és párton felül áll. Visszatérésére azonban kevés az esély: a magyar társadalom egészében Gyurcsány bizalmi indexe már szinte nem is mérhető. Politikai visszatérést a baloldali szimpatizánsok és a párttagság – amelynek véleménye láthatóan nem érvényesül a párton belül – esetlegesen kikényszeríthetik, számukra a remény hordozója lehet. Ugyanakkor ez nem jelenti azt, hogy a társadalom egésze megoldásnak gondolja őt. Továbbá Gyurcsányt csak fontos pozícióban lehet elképzelni, viszont sem a jelenlegi pártvezetőségben, sem a várható frakcióban nem lesznek többségben Gyurcsány támogatói. Gyurcsány visszatéréseivel újra és nyíltan többfejűvé válna az a párt, amely a felszín alatt mindennél nyil-

**A Gyurcsány-paradoxon...:
Még mindig egyedül
a korábbi miniszterelnök
és körei tűnnek képesnek
egy lehetséges baloldali
paradigma stratégiai
megalkotására...**

vánvalóbban így él és politizál. A Gyurcsány-erőközpont létrejötte tehát nem a párt vezető grémiumának, hanem az elsorvadó és a szubkulturális vonásokat semmilyen értelemben fel nem mutató baloldali társadalmi háló igénye.

A harmadik feloldhatatlan ellentmondás a *kritikai (mély)baloldali programnéküliségének* paradoxona. A Magyar Szocialista Pártban visszatérő gondolat a „kiút balra” projektje, amely – azon túl, hogy évtizedek óta nem jelentkezik érdemi társadalom- és gazdaságpolitikai programpontokkal – folyamatosan annak illúziójával kecsegteti a baloldali szavazókat, hogy vissza lehet térni a társadalomszerkezet egy olyan szakaszába, ahol még volt értelme annak a kifejezésnek, hogy „tradicionális baloldali szavazó”. Amikor ez utóbbira való hivatkozást

olvasunk a nyugat-európai sajtóban, az ott sem több mint politikai pótcselekvés, illetve: rendszerkritikus baloldali pártok által szerzett 7-8 százalék. Egy korszak- és szemléletváltó párt, mely szakítani kíván a paternalizmus hagyományával, s a kormányzati alternatíva szerepét kívánja betölteni, nem élhet e paradoxon árnyékában. Ugyanakkor a párt miniszterelnök-jelöltje most is új baloldali politikát hirdetett a legutóbbi kongresszuson, s ennek jegyében több ponton támadta az elmúlt idők lépéseit. Miközben a kampány egyetlen valamirevaló eleme lehetne az elmúlt kormányzati évek teljesítményének bemutatása. Viszont ez a kettő egyszerre nem megy.

A közelmúlthoz, a progresszióhoz való viszony tisztázatlansága és a Gyurcsány – akinek fellépése nélkül a párt (és belső ellenzéke) évekként elelőtt jutott volna arra a mélypontra, ahol most van – személyéhez való viszony zavarossága olyan paradoxon, amelynek feloldása nélkül 2010 után még szomorúbb napok köszöntenek a magyar szociáldemokráciára.

A negyedik paradoxon a *nyelvnélküliség* ellentmondása. A közbeszéd jobbratolódására és a politikai identitások fragmentálódására a szocialisták még mindig nem a kortárs nyelven válszólnak. Továbbra sem értik a Jobbik-jelenséget, a szorongásmenedzsment problematikáját vagy éppen a társadalmi innováció új kísérleteit. Súlyos hibának bizonyult, hogy elmulasztottak foglalkozni a Jobbik-jelenséggel. Szemben a nyugat-európai testvérpártokkal, a magyar szociáldemokraták erőforrásaik ellenére sem alakítottak ki egy antifasiszta szubkulturát. Ez kritikai könyvkiadást, fordításokban jeleskedő folyóirat-kulturát, s a szélsőjobboldal és a globalizáció keltette szorongások ellenében megfogalmazott víziót jelent. A Jobbik elleni küzdelem nem a történelmi fasiszmus elleni küzdelmet jelenti, hiszen a Jobbik hálójának csupán csekély, noha nem elhanya-

golható részét alkotják a Szálasi-fetiszmusban szenvedő fiatalok. A Jobbik népszerűsége többek között a nyelvpolitikai mező ürességével, továbbá a modernizáció egyoldalú (gazdaságközpontú) felfogásával magyarázható, s utóbbit az MSZP-s politikusok nagy része is „magáénak vallja”. Ez a nyelvezet a *technokrácia* – „intézményi” baloldal – történelmi toposzok hármására épül fel. Fogyatékosága leginkább a párt és az urbánus fiatalok közötti távolságban érhető tetten. Nem véletlenül nem „felel” a párt (egykori) szavazóira hajtó LMP-vel, inkább hallgat. Ugyanakkor állandó szocialista igény a fiatalok megszólítása, de a gyakorlatban mindez az „idősek” nyelvén folyik. Nem látni ezen paradoxon feloldásának útját sem.

A fentiekén túl számos feloldásra váró ellentmondást említhetnék. Nagy kérdés, hogyan oldhatók fel ezek a paradoxonok. 2010 elején erre utaló jelek nem mutatkoznak. A választásokra való felkészülés és a kampány jegyében jegelik a belső vitákat. Ismerve a párt belső racionalitását, kérdéses, hogy a választási vereséget követően próbálnak-e megoldást találni ezekre az ellentmondásokra. Elmaradásuk estén azonban a racionalitás irracionalitásba csap át, s nem csak azt lesz egyre nehezebb megállapítani, mi jellemez egy baloldali szavazót, de arra a kérdésre sem lehet magától értetődő *politikai* választ adni, mi tartja össze a Magyar Szocialista Pártot.

Egy biztos: az elkövetkező évek Fidesz-valóságának része lesz a társadalom politikai szöveteit minden erővel roncsolni törekvő szélsőjobb; egy neokonzervatív, „színes-szagos”, de éppen ennek köszönhetően számos politikai karaktert is sorai között tudó MDF; egy zöld, baloldali, politikai osztály-kritikus LMP, amely, ha a parlamentbe nem is, a politikai térbe biztosan bekerül. Ilyen körülmények között a *paradoxonjaival továbbra is együtt élő* MSZP nem lesz túlságosan érdekes és sikeres politikai formáció.

A szerző politológus, a DEMOS Magyarország kutatója

ABLONCZY BÁLINT

A kétharmad kísértete

Kísértet járja be Magyarországot, a Fidesz kétharmados többségének kísértete. A tavaszi országgyűlési választás egyik lehetséges (ha szerintem nem is túl valószínű) eredménye lassan olyan közéleti origóvá női ki magát, amelyhez mindenkinek viszonyulnia kell.

több Orbán-kritikus által kész tényként kezelt kérdés. Egy túl nagy figyelemre nem méltatott közszolgálati tévés interjújában a Fidesz elnöke határozottan leszögezte: bár szerinte van változtatható az alkotmányon (elsősorban az általa ideiglenesnek, elnagyoltnak

tartott preambulumon), ragaszkodik a közjogi berendezkedéshez, az alkotmányossághoz, az egykamarás parlamenthez. Nem csak azért, mert demokratának tartja magát, és mert szerinte Magyarország számára ez a legelőnyösebb forma. Hanem azért is, mert az Ellenzéki Kerekasztal alkotmányügyi albizottságának tagjaként részt vett a közjogi rendszer kidolgozásában és gyermekének érzi azt.

Tisztában vagyok azzal, hogy a magyar anti(poszt)kommunista tábor világától, történelmi tapasztalataitól távolálló honfitársaink nem bíznak túlzottan Orbán Viktor alkotmányos berendezkedésünkhöz fűződő meghitt kapcsolatában.

Ugyanakkor a Fidesz politikusai pontosan tudják, ha kudarcot vallanak, s egy esetleges rossz kormányzás miatt őket is elküldik a választók, minden politikai alternatíva elhasználódása miatt nekünk lefőtt a kávé. Egy ilyen forogatókönyv megvalósulása esetén Magyarország csak annyiban fog különbözni a harmadik világ bukkott államaitól, hogy Budapest utcáin nem száguldoznak majd terepjárókon kalasnyikovos kamaszok. De hazánk mindenképpen olyan ország lesz, amelyet az uniós nagyok a nagyobb baj megelőzése érdekében ugyan időről-időre megmentenek, de éppen e kegyelemkenyér miatt, teljesen meg-

Jobboldalon mind többen tekintenek szinte eszkatológus várakozásokkal a kívánt kétharmadra. A levegőben ott vibrál a nagy, mindig várt új kezdet lehetősége.

Baloldalon – habitustól függően – a csendes iszonyodástól a hősiesnek szánt, ám valójában inkább szánnivaló demokráciavédő kirohanásokig terjed a repertoár. Némely, egykor becsült tollforgató még arra is elszánta magát, hogy írásba adja: bár undorodik a csalónak, hazugnak, korruptnak és alkalmatlannak tartott szocialistáktól, a „kiseb-bik rossz” jegyében mégis rájuk voksol.

De mit is jelent valójában ez a mitikus kétharmad?

A legfőbb érintett, akire a reménykedő és rettegő tekintetek egyaránt szegeződnek, hallgat. Kissé unalmas, főleg politikai napilapok publicisztikai rovatában űzött játék, hogy vajon mi van Orbán Viktor fejében. Ezt én sem tudhatom. De úgy gondolom, hogy minden ellenkező híreszteléssel ellentétben a Fidesz elnöke racionális politikus, akinek jövőbeni stratégiája, habitusa, eddigi cselekedetei alapján legalább főbb vonalakban igenis leírható. Nézzük az alkotmányos intézmények radikális megváltoztatásának,

fosztja magát saját jövője alakításának még a lehetőségétől is.

Ha valóban a jobboldal kerül kormányra az áprilisi választásokat követően, legelső törekvése nyilvánvalóan a rend helyreállítása lesz. Vészjóslóan hangzik a kifejezés, nem is szívesen használok, mert benne van a kijárási tilalom meg a közlekedési csomópontokon felállított géppuskafészek. Ugyanakkor a ridegen kopogó szavak mégis leírják a mostani helyzetben szükséges lépéseket: az állam tekintélyét és erőszakmonopóliumát minden törvényes eszközzel ki kell vívni. Nem csak a válságrégiókban, hanem azok körében is, akik jogerős bírósági ítéleteket vesznek semmibe a természetesen csakis általuk képviselt nemzet érdekében hivatkozva. Ez a kormányzati fellépés a ciklus alaphangját is megadja: mire lehullanak a levelek, a szélsőjobboldali portálok a most Bajnai-kutyáknak gúnyolt rendőrök Orbán-kutyák lesznek. A Fidesz immár nyílt és rendszerese jobbkos lezsírozása a két párt között egyre mélyülő szakadékot jelent. A Fidesz a jelenlegi berendezkedést akarja javítani, a Jobbik az egészet eltörölné. A Jobbikot a botrány, az összeütközés tette naggyá, ezért a Fidesszel szemben is folytatja stratégiáját. Paradox módon azonban a radikális párt egyik legfőbb követelése, a jó kormányzás kifogja a szelet a Jobbik vitorlájából, s a formáció elhalásához, vagy átalakulásához vezet. Az „új erőnek” ezért mindig emelnie kell a tétet, ha – s ez a szélsőjobboldali politika egyik paradoxona – nem akarja, hogy saját tábora egy része árulónak tartsa. Ennek az elmentmondásnak az első jelei már a radikális alakulat parlamentbe kerülése előtt mutatkoznak. Oly sokszor ünnepelték a párt vezetői a „rezsim” elleni lázadás hőseként az ismert hídfoglalót, hogy holdudvaron belül mind többen kezdték el követelni: a különféle bűncselekmények miatt előzetes letartóztatásban ülő radikális aktivistát képviselő-jelöltté kell tenni. Azaz: az egyébként eltörölni szándékozott mentelmi jog segítségével ideiglenesen szabadlábra kell segíteni, mert ez „a nemzeti oldal” érdeke. Mivel

azonban a szélesebb választói közönség idegenkedik a szélsőjobboldali szubkultúra hőseitől, a Jobbik vezetése nem támogatta az ötletet. Így tehát a párthoz amúgy lojális, uszító hangvételű portál fellázadt, s kezdeményezte a letartóztatott ikon független képviselő-jelöltségét.

Ezen újratermelődő, a radikális világot belülről feszítő ellentmondások miatt – érjen el bár az EP-választá-

ba jöhető jelöltek egy részét bírósági ügyek, vagy éppen a börtön gátolja a mozgalmárkodásban.) A megtépzott zászló felemelését én inkább új alakulatoktól, eddig az MSZP periferiáján mozgó félcivil szereplőktől, esetleg a szakértői mítosz újraélesztésétől várom. Utóbbiban – egy üzleti, vagy uniós adminisztrációs kitérő után – Bajnai Gordonnak kulcsszerepe lehet.

... a Fidesz elnöke határozottan leszögezte: bár szerint van változtatható az alkotmányon... ragaszkodik a közjogi berendezkedéshez, az alkotmányosságához, az egykamarás parlamenthez.

soknál is jobb eredményt tavasszal – nem hiszem, hogy a Jobbik képes lesz váltópárként működni. Így tehát arra sem számítok, hogy a baloldal intézményes képviselete akár hosszabb időre is eltűnik a honi közéletből. A politikai családok néha meglepően gyorsan regenerálódnak: gondoljunk csak az 1994-ben atomjaira esett magyar jobboldal újjászerveződésére. Az persze meglehet, hogy immár nem az MSZP teljesen elhasználódott jelenlegi elitje vezényli le a baloldali újjáépítést. S nem is a magyar politika egyik nagy közhelye, a fiatalítás hozza vissza a nyolc év kormányzása következtében leépült támogatottságot. (Már csak azért sem, mert a szó-

ő ugyanis a „népszerűtlen, ámde a történelem által majdan igazolt reformok” megvalósítójaként komoly bizalmi tőkét halmozott fel a baloldali közönség szemében egy olyan időszakban, amikor a többi szereplő csak veszített. Igaz, az ebből a szempontból hasonló karakterű Bokros Lajosnak is 15 évébe tellett, amíg visszaért a politikába; ráadásul nem is győzelemre esélyes miniszterelnök-jelöltként. Sokakkal ellentétben nem gondolom, hogy Gyurcsány Ferenc esélytelen a visszatérésre. Paradox módon egy igazán történelmi vereség csak növelné vezetői presztízsét. A bukott miniszterelnök rámutathatna arra a tényre, hogy távozását követően zuhant végleg össze az MSZP vezető ereje, ezért a tőle közismert harcosság szükséges a hatalom újbóli megragadásához.

Lehet, hogy néhány év múlva ugyanezen hasábokon már az új baloldallal kétharmados esélyeiről fogok írni?

A szerző újságíró, a Heti Válasz Itthon rovatának helyettes vezetője

ÁDÁM ZOLTÁN

Régi és új gazdaságpolitikai dilemmák – populizmus és racionalizmus között

2006 és 2010 között a magyar gazdaság fejlődésének szerkezete fenntartható irányban módosult. Sikertült stabilizálni a megelőző évek magas költségvetési kiadásai miatt fenntarthatatlan pályán mozgó költségvetést.

2006 és 2008 között 9,3%-ról 3,8%-ra csökkentve a GDP-arányos államháztartási hiányt. Ez természetesen jelentős növekedési áldozattal járt, de önmagában nem veszélyeztette, hanem éppen ellenkezőleg: segítette a hosszú távú növekedést. (A 2007 első felét jellemző visszaesés után 2007 harmadik és 2008 első negyedéve között gyorsuló ütemben emelkedett a bruttó hazai termék.) 2009-ben lényegileg a 2008-assal azonos egyensúlyi pozícióban maradt a költségvetés – az uniós statisztika szerinti hiány az előzetes becslés szerint minimális mértékben 3,9%-ra nőtt – ami ritka teljesítménynek számít a térségben és tágabb európai összevetésben is. A legtöbb európai országban ugyanis a válság hatására kinyílt a bevételek és a kiadások közötti olló: a csökkenő adóbevételeket nem követte a kiadások lefaragása, hanem éppen ellenkezőleg, a kiadások növelésével igyekeztek élni a visszaeső gazdaságokat. Hogy Magyarországon erre nem került sor, az nem dicsőség, hanem kényszerűség dolga volt: a régiós összevetésben meglehetősen nagy – tavaly évvégén a GDP 78 százalékára rúgó – államadósság, valamint a lakosságot és a vállalati szektort jellemző, a forint meggyengülése miatt különösen nagy terhet jelentő ma-

gas devizaadósság miatt a kormánynak vissza kellett fognia a hitelfelvételét. Ennek a drámaian beszűkült gazdaságpolitikai mozgástérnek a keretei között fordult 2008 késő őszen a kormány és a jegybank a Nemzetközi Valutaalaphoz és az Európai Unióhoz finanszírozási segítségért, és kötött velük megállapodást mintegy 20 milliárd euró hitel felvételének lehetőségéről.

Szégyenpadra került tehát Magyarország, amely Ukrajnával és Lettországgal együtt a térség legsebezhetőbb államának bizonyult a világgazdasági válsággal szemben? Nem hiszem. A kérdés az volt, hogy milyen árat fizet a devizában eladósodott lakosság és a valutabevételekkel nem rendelkező vállalati szektor a nagyarányú forintleértékelődés közepe a válság által kikényszerített kiigazítás – jövedelemleértékelődés és kényszerű hitel-visszafizetés – során. Az IMF és az EU pénzüre a lejáró államadósság kedvező kondíciójú megújítása, a bankrendszer devizaforrásainak bővítése és a hazai irányítású bankok tőkehelyzetének javítása, valamint – a leginkább – a nemzetközi befektetők közvélemény megnyugtatása érdekében volt szükség. A megállapodásokkal és azok pontos betartásával Magyarország azt demonstrálta, hogy a kormány ura a helyzetnek, és – Ukrajnával vagy éppen Lettországgal ellentétben – nehezen elviselhető mértékű társadalmi-politikai megrázkódtatások nélkül képes teljesíteni a hitelezőknek tett ígéreteit.

Természetesen nem lehet eltekinteni attól a tényről, hogy a gazdasági válság

eszkálálódását követően Gyurcsány Ferenc miniszterelnök lemondásra kényszerült, a Jobbik pedig utoljára az 1930-as, 40-es években látott szintre növelte a szélsőjobboldal választói támogatottságát. Ezek azonban – ha tetszik, ha nem – demokratikus körülmények között máshol sem elképzelhetetlen jelenségek. Kormányok jönnek-mennek, a válságok pedig gyakran a szélsőségesen antidemokratikus politikai erők malmára hajtják a vizet. Ennek természetesen nem kell örülni, a Jobbik nyílt rasszizmusa és az alkotmányos rendet fenyegető erőszakos fellépése pedig nagyon is komoly aggodalomra ad okot. A gazdasági válság kezelése azonban ettől még eredményesnek, a társadalmi helyzet egésze pedig minden súlyos anomikus jelenség – köztük a roma kisebbséget sújtó előítéletek erősödése és a kiszolgáltatott romák ellen elkövetett szörnyű bűntények – dacára megítélésem szerint összességében konszolidáltnak tekinthető. Ebben fontos szerepe van a 2008 áprilisban Gyurcsány helyébe lépő Bajnai Gordon nevével fémjelzett szakértői jellegű kormányzásnak, ami a baloldal megroppant tekintélyének dacára képes volt magát legitim politikai irányítóként elfogadtatni minden fontosabb társadalmi szereplővel.

Bajnai színrelépést követően a kormány a Gyurcsány-érában kijelölt nyomvonalon haladva, de a korábbinál erőteljesebb – ezért gazdaságpolitikailag sikeresebb – stabilizációs politikát folytatott. Korlátozták egyes jóléti juttatások jogosultságát, megszüntették a 13. havi nyugdíjat és módosították a nyugdíjindexálás rendszerét, végrehajtották a közzsféra 13. havi illetményének már korábban elhatározott differenciált meg-

szüntetését, és szigorították az államigazgatási intézmények költségvetési gazdálkodását. Csökkentették a személyi jövedelemadót és a munkáltatói járulékokat, cserébe növelték az általános forgalmi adót és a jövedéki adókat, valamint bevezették a – lakóingatlanok vonatkozásában az Alkotmánybíróság által utóbb megsemmisített – vagyonszármazéki adót. A válság szülte gazdasági és politikai kényszerhelyzetben olyan lépések sorát tette meg a Bajnai-kormány, amelyekre a Gyurcsány-kormányoknak az MSZP-n belüli ellenállás miatt nem volt esélyük. Minderre a parlamenti ellenzék hangos és kevésbé differenciált kritikája közepette került sor, ideértve egyébként a Bokros Lajos színrelépése óta magát konzervatív-liberális erőként azonosító MDF-et is.

Az akut válság kezelésének időszaka azonban mára véget ért, a pénzügyi piacok többé-kevésbé konszolidálódtak, az IMF hitelkeretből a tavalyi év második felében már nem is volt érdemi lehívás. A 2010-es költségvetés a korábbi stabilizációs politika folytatását ígéri, nem minden társadalmi költség nélkül, de gazdaságpolitikailag racionális, az üzleti élet szereplői számára alapvetően elfogadható módon. A kérdés az, hogy mi marad mindebből a választások után.

Ha abból indulunk ki, hogy a választások vitathatatlan esélyesének számító Fidesz milyen gazdaságpolitikát képvisel ellenzékben, arra kell következtetnünk, hogy nagy bajban vagyunk. A leendő kormánypárt magatartását a strukturális intézkedések és a költségvetési konszolidáció szinte mérlegelés nélküli elutasítása, a kormányzati hitelesség aláásása minden más megfontolást – így a gazdasági stabilitás védelmezését is – háttérbe szorító szándéka, a felelőtlen ígéretes és a szakmailag gyakran teljesen megalapozatlan vagdalkozás jellemezte. Ez utóbbinak a legszebb példája az volt, amikor a Fidesz 2008 végén nagyarányú jegybanki alapkamat-csökkentést követelt a válság kellős közepén, amikor az nagy eséllyel a forint árfolyamának összeomlásához vezetett volna. És most ők fognak kormányra kerülni...

Én azonban azok közé tartozom, akik szerint ez nem olyan nagy baj. A demagóg politikának egyetlen igazi ellenszere van: a valósággal való szembesülés. 2006-ban a baloldal még abban a helyzetben volt, hogy minden hiba és őszintétlenség dacára a választók nagyobbik része számára valószínűbb és hitelesebb alternatívát képviselt a jobboldali ellenzékénél. Ma ez nyilvánvalóan nem mondható el, ezért a helyes és a demokratikus játékszabályokkal egyedül összeegyeztethető megoldás az, ha a tavaszi választások után – várható győzelme esetén – a mai ellenzék veszi át a

A veszély az, hogy a Fidesz – némiképp hasonlóan a 2006 és 2008 közötti koalíciós kormányzáshoz – saját gazdaságpolitikai inkonzisztenciájának csapdájában vergődve cselekvésképtelenné válik...

kormányzást. Nem hiszem, hogy egy Fidesz-kormány működése szükségszerűen gazdasági katasztrófához vezet majd. Úgy gondolom, hogy a Fidesz politikailag van annyira ügyes, választói felhatalmazása pedig lesz annyira erős, hogy érdemben módosíthasson eddig követett gazdaságpolitikáját.

Egyfelől viszonylag kicsi az esély arra, hogy a következő kormány a költségvetési egyensúly jelentős romlásával járó gazdaságpolitikát folytasson, mivel a jelenlegi korlátozott pénzügyi finanszírozási lehetőségek között ennek rendkívül nagyok lehetnek a költségei. Emlékeztünk rá, hogy a legutóbbi drámai forintgyengülést csupán néhány héttel követte az aktuális miniszterelnök távozása... Másfelől a leendő kormánypárt némi eufemizmusmal eklektikusnak nevezhető gazdaságfilozófiájából következően az egymással versengő szakpolitikai célok közötti jelentős feszültségekre kell felkészülni. A Fidesz egyszerre ígér adó- és járulékcsoökkentést, szociális védelmet és az állam megerősítését. Véleményformáló gazdaságpolitikusaiknak elképzelései között egyaránt megtalálhatóak a felsőközéposztálynak kedvező egykulcsos személyi jövedelemadó, az erős hazai tulajdonosi osztály, a szakmai érdek-

védelmi szervezetekre építő korporatív gazdaság-szervezési modell és a globalizáció ellenőrizetlen erőivel szemben védelmet nyújtani hivatott államvezérelt gazdaság-fejlődés célkitűzései. Mintha egy párt egyszerre próbálná képviselni a német szabaddemokraták és kereszténydemokraták, a francia Gaulle-isták és a brit Tory-k gazdaságpolitikai nézeteit.

Az igazi veszély tehát nem az, hogy a Fidesz ésszerűtlen kapkodásba kezd, és a maga keltette választói várakozásokat beteljesítve a szakadékba kormányozza az országot. (Nem véletlen, hogy politikai az utóbbi hónapokban egyre nagyobb gondot fordítanak a konkrét választási ígéretek megtételének elkerülésére.) A veszély az, hogy a Fidesz – némiképp hasonlóan a 2006 és 2008 közötti koalíciós kormányzáshoz – saját gazdaságpolitikai inkonzisztenciájának csapdájában vergődve cselekvésképtelenné válik, és félmegoldásokkal válaszol a következő évek kihívásaira. Az ezekből fakadó kudarcok azután frusztrálttá teszik, ami növekvő gazdaságpolitikai populizmushoz – és jó eséllyel újabb félmegoldásokhoz vezet. És mert a maga teremtette ellenzéki standardok alapján a nehézségek közepette nem számíthat majd sem a jobb- sem a baloldali ellenzékének szolidaritására, maga marad a problémákkal, amelyekért immár kizárólag őt teszik majd felelőssé a választók.

Előfordulhat, hogy ez a vártnál gyorsabban vezet majd a ma megkérdőjelezhetetlen dominanciájú Fidesz hanyatlásához, nem biztos azonban, hogy Magyarország számára ez a legkedvezőbb forgatókönyv. A gazdasági fejlődés – és a társadalmi kohézió – szempontjából ennél sokkal előnyösebb lehet egy kölcsönös érdekből és méltányosságon alapuló munkamegosztás kormány és ellenzék között. Eddig nem ez volt a helyzet, és nem hiszem, hogy ez alapvetően a Gyurcsány- illetve Bajnai-kormányok felelőssége lett volna – bár persze mindig kettőn áll a vásár. Az azonban biztos, hogy az új parlamenti ciklus ellenzékének is lesz szerepe annak meghatározásában, hogy milyen arányban keveredik egymással a gazdaságpolitikai populizmus és racionalizmus a következő évek Magyarországon.

A szerző közgazdász, a Beszélő szerkesztője

Diktatúra nem lesz, de tekintélyelvű, hagyomány- tisztelő rendszer igen

Interjú Kiszelly Zoltánnal

– *A választások után a magyar politika jobbra fog tolni?*

– Ha a Fidesznek egyedül lesz kétharmada, akkor mérsékelt konzervatív fordulatra és jobboldali ideológiájú társadalomképre, de baloldali gazdaságpolitikára számítok. Egy Tisza István-i, bethleni rendszer várható. Diktatúra nem lesz, de tekintélyelvű, hagyománytisztelő rendszer igen. Az ügy akkor kezd érdekessé válni, ha csak a Jobbikkal együtt lesz meg a kétharmad. A kormány kénytelen lesz megegyezéseket kötni ad hoc jelleggel: lehet, hogy a médiatörvényt az MSZP-vel együtt módosítja, a mentelmi jog kérdését pedig a Jobbikkal. Az is lehet, hogy bizonyos kérdésekben esetleges további befutó párttal köt ilyen, alkalmi koalíciót a Fidesz.

– *Az alkotmánymódosítás kérdésében kívül szövetkezne? Mert ez nagyon nem mindegy.*

– Nagy kérdés, hogy a Fidesz – főleg, ha egyedül meglesz a kétharmada – mennyiben hajlandó az önkorlátozásra. Ez persze az adott témától is függ. Az esetleges alkotmánymódosítások szintén ad hoc jelleggel, alkalmi koalíciók összeállításával vihetők végbe úgy, hogy a Fidesz csiki-csukit játszva csökkentse a támogatás politikai árát.

– *Miért lenne erre hajlandó?*

– Vannak ez irányba ható külső és belső tényezők. A külső, hogy Magyarország tagja az Európai Uniónak és a NATO-nak. Bár a Fico és Slota koalíciója körüli nagy a csend Nyu-

Egy félelnöki vagy elnöki köztársaság létrehozását nem tartom elképzelhetetlennek.

gaton. Ilyen még a belső nyilvánosság, a nem lebecsülendő média, valamint a szakszervezetek, végül a civil szféra hatalma.

– *Nem lenne nagyon kellemetlen a Fidesznek a Jobbikkal együtt módosítani az Alkotmányt?*

– A Jobbik kinyilvánította, hogy csak akkor szavaz meg bármilyen, egyéb alkotmánymódosítást, ha a szentkorona-tan is bekerül az Alkotmányba. Nem tudom, hogy ezt merne-e vállalni a Fidesz, ugyanis komoly konfliktusra számíthatna az –

ebben a revízió előkészítését látó – környező országokkal. A jobboldali szavazók többsége viszont ezt várná.

– *Várható-e az 1989-es politikai rendszer részleges vagy teljes átalakítása?*

– Egy félelnöki vagy elnöki köztársaság létrehozását nem tartom elképzelhetetlennek. Az is lehet, hogy a parlamenti és a köztársasági elnöki ciklust meghosszabbítják, mondjuk öt, illetve hét évre.

– *Sólyom László nem marad?*

– Az látszik, hogy az államfő küzd az újraválasztásáért. Keresi a várható új kormánytöbbség szimpátiáját, de van annyira autonóm személyiség, hogy ne alázkodjék meg az újraválasztása érdekében. A Fidesz majd csinál egy beszavazó show-t, mint öt éve, amivel majd meg tudja indokolni, hogy miért az a befutója, aki.

– Felelős-e a Fidesz a Jobbik megerősödéséért?

– Én ebben nem hiszek. Ez egy baloldali toposz. A sztori onnan indul, hogy külső (német, majd szovjet) nyomásra a történelmi magyar jobboldal jogfolytonossága valahol 1938 és 1948 között – leginkább 1944-45-ben – megszakadt. A magyar jobboldal azóta vesztesnek érzi magát. A Jobbikkal a történelmi jobboldalból leginkább Gömbös Gyulát állítanám párhuzamba. Gömbös – még honvédelmi miniszterként – nyugdíjazott számos idősebb katonatisztet, és fiatalabbakat hozott helyzetbe – például a vezérkarban. Ezek aztán hiába tudták az eszükkel, hogy a náci Németország elveszíti a II. világháborút, mégis kitartottak. A Jobbik valami hasonló utat jár be. Vidéki fiúk, akik elvégezték az egyetemet, nem részei a budapesti establishmentnek, és ugyanazt a frusztrációt élik át, amit a húszas években a Gömbös-fiókák. És ugyanúgy türelmetlenek. A mostani Fidesz-derékhad már negyvenötven éves. A harminc körüli jobbkosok tudják, hogy még harminc-negyven évük lehet a politikában, de ha felpuhulnak, akkor végük.

– Mennyire veszélyes a Jobbik?

– Rövidtávon jó hatása lehet, mert olyan ügyeket tematizál – például a cigánykérdést, a korrupciót –, amelyekkel valóban muszáj foglalkoznia a politikának – más kérdés, hogy nem úgy, ahogy azt a Jobbik akarja. A többi párt azt fogja mondani, hogy „inkább mi oldjuk meg ezeket a problémákat, mint a Jobbik”. Középtávon viszont veszélyes a Jobbik: tanultak a MIÉP hibáiból. Az idén hetvenhat éves Csurka István nem hosszú távra tervezett, ők viszont igen. Kieptítik a saját „pártközeli” gazdasági hinterlandjukat: „nemzeti” boltok, a Hunnia a női kézilabda-bajnokságban, stb. A másik, hogy jobbra tolják a véleményközpontot, nem kicsit, nagyon. Végül – és ezt látom legveszélyesebbnek – a revíziós gondolat megjelenése maga után vonja a szomszéd országokkal való konfliktus lehetőségét. Trianon örökzöld té-

ma marad: Tíz éve a fiatalok pólóján még Che Guevara és sarló-kalapács volt, most pedig a történelmi Magyarország.

– Az MSZP kezd generációs párttá válni. Hogy látja a baloldal jövőjét?

– Nagyon nehéz nekik. Óriási a felelősségük: 2002-ben elképesztő ígéretekkel nyerték meg a választásokat. Ahogy Tölgyessy Péter mondta: újrakötötték a kádári alkut. Azóta az MSZP egy óriási hitelvesztésen van túl. A baloldali szavazók már jobban félnek a hónap végi sárga csekkektől, mint Orbán Viktortól. Tovább nehe-

Tíz éve a fiatalok pólóján még Che Guevara és sarló-kalapács volt, most pedig a történelmi Magyarország.

zíti a baloldal helyzetét, ha mások is bejelentkeznek a kisemberek képviselőjére. Ez közép- és hosszútávon komoly veszély az MSZP-re nézve. Pártszakadást nem tartok valószínűnek: az MSZP-t elhagyó nagyjágyúk – Pozsgay Imre, Szűrös Mátyás – eltűntek a politikai sülyesztőben. Az MSZP-n kívül nincs élet. A Független Kisgazdapárt anno megmutatta, hogy az nyer, aki viszi a pártszékházat, az emblémát és a tagnévsort. Ráadásul az MSZP-ből kibeszélő erős emberek csak a saját szűkebb hazájukban tudnának sikert elérni. Például a Szili-Suchman tengely lehet, hogy jó a Dél-Dunántúlon, de az ország más részein nem rúgna labdába, ha otthagyná az MSZP-t. Az MSZP nagy rákfenéje, hogy a kádári nőmeneklatúra újratermeli önmagát. Egy harmincéves MSZP-s politikus ugyanúgy viselkedik, mint egy hatvanéves. Csizmadia Ervin egyik tanulmánya a legutóbbi Politikatudományi Szemlében rámutatott, hogy a hatalomban érzik jól magukat, az ellenzéki létet nem viselik jól. Az MSZP szinte szégyenli, hogy baloldali. Szili Katalin mindmáig abból él, hogy ő felvállalja a baloldaliságot, legalábbis Gyurcsány Ferenchez vagy Mesterházy Attilához képest. Az MSZP-nek, ha meg akar erősödni,

a baloldali ideológiára sokkal nagyobb hangsúlyt kellene fektetnie.

– Az SZDSZ porba hullásával milyen lehetőségei vannak a szabadelvű gondolatnak Magyarországon?

– Az SZDSZ egyik fő követelése, a politikai szabadságjogok a rendszerváltás óta biztosítottak Magyarországon. Emellett az üzenet mellett a radikális reformok, a gazdasági átalakítás letéteményeseként határozta meg önmagát az SZDSZ. A reformok, a modernizáció iránt elkötelezett, volt SZDSZ-es szavazók egy részének ott volt Gyurcsány Ferenc, akiről sokak számára hihető volt, hogy elkötelezett a reformok ügyének. Ezek az emberek most valószínűleg az MSZP, a Bokros Lajos fémjelezte MDF és az otthonmaradás közt ingadoznak.

– Milyen részvételi arányra számít az áprilisi 11-i választáson?

– Ez a kérdés teljesen nyitott. A Fidesz körül az elmúlt tíz évben kiépült egy médiabirodalom, amellyel saját törzsszavazóit el tudja érni. De a protest-szavazók megszólításához ez kevés. A magas részvétel viszont az MDF-nek is jó, mert ők is főleg a még bizonytalan szavazókra építhetnek.

– Milyen zsidó- illetve antiszemitizmus-politikára számítsunk?

– A Fidesz nem antiszemita párt. Némely prominensétől nem áll távol egy kis zsidóztatás, de ez a Fidesz hivatalos politikájának sosem lesz része. Át fognak adni n számú új Soá-emlékművet és felújított zsinagógát. Az borítékolható, hogy az ilyenkor elhangzó beszédekben sűrűn fognak kommunizálni, lásd Balog Zoltán decemberi felsőházi beszédét, amelyet Elie Wiesel budapesti látogatásakor produkált. A Soát mindig a kommunizmus bűneivel fogják párhuzamba állítani. Ami a zsidópolitikát illeti: kétlem, hogy a Mazsihisz dominálta status quo megváltozik a Fidesz alatt. Azért sem várható a Mazsihisz zárójelbe tétele, mert a Fidesz összességében híve a történelmi egyházak és felekezetek helyzetbe hozásának.

Szegő Péter

Kiszelly Zoltán a Gótikus Ház elemzője

KISS VIKTOR

Hosszú út előtt

Milyen legyen a megújult baloldal?

A mikor Gyurcsány Ferenc 2004 őszén átvette a szocialista párt és az ország irányítását, azzal a nem titkolt szándékkal kezdett munkához, hogy új időszakot nyisson a hazai baloldal történetében. Terve finoman fogalmazva is kudarcot vallott. Ha a nevével fémjelzett időszak mérlegét megvonjuk, a korábbi kormányfő inkább tetszik egy korszak lezárójának, akit elsősorban az a mérhetetlen káosz és romhalmaz minősít, amit maga után hagyott. Bírálói gyakorta vetik a szemére, hogy „harmadikutas” reformjainak társadalmi következményei tolerálhatatlannak bizonyultak a választói többség számára, hogy arrogáns és antidemokratikus kormányzati stílusának köszönhetően még a leg-hithűbb MSZP szavazók is elidegenedtek pártjuktól. Ezek az elemzők azonban jobbra éppen azt nem hajlandók észrevenni, hogy Gyurcsány igazából el se jutott ideig. Az MSZP földindulásszerű népszerűségvesztését nem közvetlenül magának a gyurcsányi „átnevelő-politikának” és „reformdiktatúrának” köszönhetette. Maga Gyurcsány is csak áldozatává vált annak, hogy a megmerevedett baloldali struktúrák kivétel nélkül visszapatintották és következmény nélkül elnyelték azokat az impulzusokat, amelyek az idők során újrakezdésre és újraindeződésre próbálták serkenteni őket.

A 2004 és 2008 közötti időszak blairi epigonjai és neokonzervatív frázisai kétségtelenül nyíltaként hadüze-

netet jelentettek annak a világlátásnak, amit Magyarországon baloldalinak szoktak nevezni. Függetlenül attól, mit gondolunk konkrét tartalmukról: Gyurcsány joggal érezte úgy, hogy az új évezred gyökeresen megváltozott viszonyai között – követ-

ve a legtöbb mértékadó nyugati szereplőt – a hazai baloldal sem kerülheti el mondandójának újragondolását. Csakhogy ez a törekvés nem számolt azzal, hogy a Németh Miklós és Horn Gyula idejéből örökölt nézetek mögé a rendszerváltás óta egy egész hatalomfelfogás és háttérstruktúra épült ki. Ennek a hatalomgyakorlási módnak az alapja a megkezdhetetlen és figyelmen kívül hagyhatatlan erőpotenciál létrehozatala volt, amely nélkül nem lehet eredményesen kormányozni/kampányolni és amely „hatalmi” pozíciókat biztosít ellenzékben is. A baloldal ennek nevében sikeresen teremtette meg az átmenet folyamatában – sokszor etikailag is nehezen védhető módon – saját (gazdasági, szakértői, értelmiségi, média, kapcsolati, pozíciós) aranytartalékát.

Ez a szocialista hatalmi bázis (maga építve a liberális holdudvart is) kezdetben részben igazolhatónak is tetszett: hiszen egyszerű eszközöket kínált a technokratikus politikához és a dühöngő szélsőjobb elleni sikeres fellépéshez, tényleges társadalmi beágyazottságot tett lehetővé és hajlandóságot mutatott arra, hogy elfogadja azokat az intézkedéseket, amelyek nélkül nem lehetett folytatni az MSZP „baloldali” kommunikációját. Ennek csúcsbizonyítéka Medgyessy „százna-

pos programja” volt. Gyurcsány nem tudta elképzelni, hogy ennek a hatalmi háttérnek a szereplői ellene fordulhatnak, hiszen maga is e „holdudvar” terméke és ismerője volt – akárcsak nagy szövetségesei: Bajnai Gordon, vagy Kóka János. Pedig észre kellett volna vennie, hogy a posztkádári elitek kezdetől ellenérdekeltek voltak a baloldali politika bármifajta alapos újrapozicionálásban. A struktúrák ugyanis időközben nem csak bebetonozták önmagukat, de (morálisan egyre nehezebben védhetően) nagyrészt öncélúvá lettek, elkényelmesedtek, aluteltjesítettek. Kontraproduktív, szervilis, etikátlan, reakciós és konzervatív attitűdöket hívtak elő, maguk alá gyűrve és széjjelrohasztva a baloldalinak nevezett szellemi és szocialistának nevezett politikai oldalt. Az MSZP mára a túlélők és a státus quo védelmezőinek pártja lett, akik még mindig abban reménykednek, hogy a jobboldal az eddigiekhez hasonlóan végül majd csak megveri önmagát.

A parlamenti baloldal vesztét tulajdonképpen ugyanaz okozta, ami olyan könnyűvé tette, hogy Gyurcsány anno kihívó nélkül maradhasson. A „megmerevedett, kiüresedett és öncélúvá vált struktúrák” miatt a baloldal éppen arra vált mindinkább képtelenné, hogy betöltse legfontosabb funkcióját, az embereket folyamatos kihívások elé állító és változó világban: a közreműködést a társadalom önértelmezési folyamatában.¹ Véleményünk szerint ennek folyamatos „elmulasztása” nagyban hozzájárult a magyar társadalomban, a kétezres években lezajlott drámai ideológiai folyamatokhoz és közvetve a Fidesz és a Jobbik drámai megerősödéséhez.

Az elmúlt évek ideológiai kontextusát úgy határozhatjuk meg, hogy miközben a baloldal teljesen kiszorult/kivonult a társadalom önértelmezési folyamatából (vagy megpróbálta aufklérista, agresszív, reformdiktatórikus, képmutató módon ráerőltetni saját neoliberális világlátását a „kádári békákra”²⁾, aközben a jobboldal gátlástalan és sok esetben cinikus módon fogadta el kritika nélkül a legkirívóbb előítéleteket és torz tapasztalatokat. Ez utóbbit az tette lehetővé, hogy az átmeneti korszakok jellemzőjeként – a nagy többség által elfogadott közös tudás nélkül a rendszer működéséről, játékszabályairól, rétegződéséről – a társadalom tagjait máig saját magukkal kapcsolatos illúzióik és másokkal szembeni előítéletek irányítják. A hazai újkapitalizmus ideológiai arculatának igen veszélyes következménye, hogy ezek a hamis önképek és torz tapasztalatok hihetetlen kulturális szakadékok és konfliktusok kialakulásához és kiéleződéséhez vezettek az elmúlt évtizedben.

Legföltre a „nyugati középosztályi” identitással rendelkezők pozícionálják önmagukat, akik a Sopron-Győr-Budapest tengelyen elhelyezkedő, felzárkózott nagyvárosokban élnek. Céljuk azon életszínvonalbeli és kulturális sztenderdek elérése, amelyet egy átlag nyugati polgárral kapcsolatban feltételeznek. Meggyőződésük, hogy magasan képzettként, vállalkozóként, karrierszakmában dolgozóként, nyelvet beszélő fiatakként ők hurcolnák a hátukon az országot nyugat felé, ha tehetnék. Ha a hihetetlenül korrupt állam és a színpalak mögött összefonódott (zsidó) elitek, a legyőzhetetlen multicégek, a hiányos hazai kapitalizmus, a hatalmas adók és a dekulturált társadalmi többség ezt nem tenné szinte kilátástalanná.

Egyfelől alájuk lövik be magukat a „tisztes szegények”: akik mindenfajta versenyképes tudás és végzettség nélkül, az átlagot vagy annál is kevesebbet keresik meg bér munkával. Illúziójuk szerint ők a becsületes többség, amely azért nem jut följebb, mert nem ügyeskedik, nem nyomul és nem gázol át másokon – csak él, ahogy lehet.

Közöttük sokan találhatók a rendszer-váltás hajdani vesztesei, azonban ezt a réteget ma már inkább konstruálja az alacsony presztízsű „de-legalább-van” munkahely, a háztartási rutin, a televízió-műsorok (reklámok), a lakás-, kocsivagy fogyasztói hitelfelvételek és törlesztések és a nagy bevásárlóközpontok (fiatalabb korban a szórakoztatóipari és divatszegmenssel kiegészített) mindennapi ritmusa.

A harmadik nagy identitás a „kivonulóké”: a magyar faluba zárt, két évtizede munka nélküli millióké, akik úgy vélik, lehet élni a társadalom mellett „békén hagyva”, saját mikroközösségeikbe és mindennapi pótcselekvéseikbe zárva. Végezetül a negyedik

A baloldal kevés nagyobb hibát követhetne el, minthogy valamifajta „végveszélyre hivatkozó antifaszizmus” szellemében folyamatosan arra kényszeríti önmagát, hogy a jobboldal verbális és szimbolikus politikai inzultusaira reflektáljon.

identitás a „kitaszítottaké”: azoké, akik úgy érzik, számukra nincs hely, a társadalom ellenségesen tekint rájuk (és ők is a társadalomra).

Amit a balliberális sajtó „populizmusként” kárhoztat, a jobboldali „demokratizmusként”, „plebejus politikaként” ünnepel, az nem más, mint a legkülönbözőbb társadalmi önképek és identitások „felkarolása” és „propagálása” a Fidesz által – amit nem motivál más, mint „a kommunisták” totális (választási) ledózerolása. A jobboldal főereje taktikailag helyesen mérte fel, hogy ezekben kivétel nélkül mérhetetlen félelem és gyűlölet halmozódott fel. Az elmúlt években a Fidesz lényegében nem tett mást, mint megkísérelte saját támogatottságának növelése érdekében szítani és meglovagolni a legalpáríbb középosztálybeli önzést és elitellenes irigységet, a legkétségbeesettebb félelmet a munkanélküliségtől és szegénységtől, a morál végzetes megrendülé-

séből eredő sérelmeket, a változástól és kihívásoktól való menekülési vágyat, a korrupt és „hazaáruló” elit elleni indulatokat. A bizalmatlanságot és a hosszú távú tervezhetőség hiányát. Eközben tétlenül nézte, ahogy (gyakorta saját bázisának, médiájának, alacsonyabb pozíciójú politikusainak közreműködésével) folyamatosan napirenden tartották a helyi konfliktusokat a cigányság és nem cigányság között, a hajléktalanok, „a rosszarcúak”, a szegények, a mások, az idegenek, a homoszexuálisok hétköznapi gyakorlattá vált megbélyegzését és előítéletes kriminalizálását. Orbán és pártja maga is hozzájárult egy olyan politikai kultúra létrejöttéhez, amely az önvédelem és az igazságtétel nevében kifelé eredendő ellenséges és erőszakos. És ezen mit sem változtat, hogy a Fidesz (nem polgári párt) a közvélemény-kutatások ismeretében megengedhette magának, hogy a „félelempolitikát” békésnek és konszolidálnak láttatva a „gyűlöletpolitika” szalonképtelenebb elemeit átengedte az úgynevezett nemzeti radikálisoknak.

Ebben a helyzetben azonban a baloldal kevés nagyobb hibát követhetne el, minthogy valamifajta „végveszélyre hivatkozó antifaszizmus” szellemében folyamatosan arra kényszeríti önmagát, hogy a jobboldal verbális és szimbolikus politikai inzultusaira reflektáljon. A szélsőjobb kritikája a mai ideológiai klímában a társadalom többsége számára a szélsőjobb reklámjaként hat, a „lehet, hogy szalonképtelen, de igaza van” csendestársi viszony alapján.

Ehelyett egy új baloldalnak kellene elég hitelessé, intellektuálisan elég erőssé válnia ahhoz, hogy a választók többségével együtt megfogalmazhassa: milyen világban is élünk, hogyan működhetne normálisan ez a társadalom és hogyan lehetnének sikeresek az országban élő emberek – anélkül, hogy utópiákat hajszolnának, hogy bizonyos csoportok ellen permanens harcot folytatnának és irreálisan nagy átalakulást erőszakolnának másokra. Hiszen csak a társadalom sikeres önmegértése teheti lehetővé, hogy annak tagjai a folyamatokat ténylegesen alakítani tudják. Egy ilyen kezdeményezésnek persze nem lenne könnyű dolga, hiszen három nehézséggel mindenképpen meg kellene küzdenie.

– Egy várhatóan hatalmas jobboldali többségre alapozó politikai-kulturális kurzus időszakában kellene eredményesnek lennie, amely folyamatosan a megosztásra, a bűnbakkeresésre, az indulatkeltésre épít majd;

– a hihetetlenül erodálódott és szétesett magyar társadalom előítéleteinek és anómiás identitásainak hálójában kellene szerveződni;

– ráadásul a korábban mindent fekete lyukként elnyelő megmerevedett baloldali struktúrák egzisztenciális, politikai és kapcsolati „zsarolása” közepette kellene mindent szinte a nulláról elindítani.

Első hallásra a lehetetlent kellene tehát megkísérelnie. Ebben a helyzetben egyedül az vigasztalhat bennünket, hogy a baloldal nagy korszakai mindig abból születtek, amikor a lehetetlennel mert próbálkozni. A hosszú út első lépéseként töménytelen szellemi, mozgalmi, generációs, szubkulturális, informális, demokratikus, önszerveződő, elitkritikai és a valóságot elének táró „kaput” kellene megnyitni, beengedve a friss levegőt az avított helyiségekbe. Ezekre alapozva már, időt és energiát nem kímélve, megvalósítható volna a hazai baloldal megtisztulása és újraszervezése. Ma elsősorban az tűnik a legnagyobb kérdésnek, hogy kik vágnak majd bele mindebbe, – hiszen a jobboldal várható könnyörtelen hatalom-bebetonozási törekvéseinek „hála”, időnk feltehetőleg lesz mindenre bőségesen...

A szerző politológus, ideológiakutató

Jegyzetek

1 Eszmetörténetileg is igazolható volna, hogy a baloldaliság megkülönböztető jegye a kritikai rákérdezés a társadalom mechanizmusaira. Szemben a liberálisokkal, akik a társadalmat saját (racionális, nyugati, kapitalista, szabadságközpontú, individualista stb.) eszményeikhez szeretnék igazítani, vagy a konzervatívokkal, akik a világot tradicionálisan leképző évezredek, vagy évszázados kipróbált kategóriákban hisznek.

2 Utalás Kóka János elhíresült mondására, aki a reformdiktatúrát számonkérő újságíróknak azt felelte: „a békákat se kérdezik meg, amikor lecsapolják a mocsarat”. (a szerk.)

MAGYARICS TAMÁS

Folytatás és újrakezdés

A magyar külpolitika esélyei a választások után

Immár közhelyszámba megy, hogy a legfontosabb külkapcsolati viszonyrendszereket 1990 után az euró-atlanti csatlakozás, a kiegyensúlyozott szomszédságpolitika és a határon túli, elsősorban a szomszédos államokban élő magyarokkal való minél szorosabb politikai, gazdasági, társadalmi és kulturális kapcsolatok jelentik.

csatlakozzon az euró-övezethez, mára ezek az esélyek időben folyamatosan távolabbra tolódtak; a közös európai pénz hazai bevezetése a jelenlegi optimista várakozások szerint valamikor a 2010-es évek közepén történhet meg. A könnyen manipulálható fizetőesz-

köz felváltása az euróval a következő kormány egyik legfontosabb stratégiai feladata lesz, még akkor is, ha az ezzel járó rövidtávú kellemetlenségeket vállalni kell mind a kormánynak, mind a közvéleménynek. Az euró bevezetése azonban nem csupán, sőt elsősorban nem pénzügyi kérdés: Magyarország elemi stratégiai érdeke azt kívánja, hogy a jelenlegi félperifériális helyzetből megpróbáljon bekerülni a „központba”, azaz, az ún. „mag-Európába”.

Ennek a célnak az elérése azonban nem kizárólag Magyarországon múlik, noha a saját „házi feladatunkat” (azaz, a koppenhágai kritériumok teljesítését) senki sem fogja elvégezni helyettünk. Magyarország exportorientált országgént – az amúgy is globalizált világban – jelentős mértékben ki van szolgáltatva a külgazdasági körülményeknek. Még pontosabban: döntően az EU, s azon belül is egy-két állam, elsősorban Németország és Franciaország gazdasági helyzete határozza meg Budapest lehetőségeit. Ezen a téren óvatos optimizmussal

Ezt a hármas „prioritás-rendszert” alapvetően mindegyik kormány elfogadta; természetesen a hangsúlyok változtak, részben a külső és belső feltételek állandó módosulása, részben az illető kormányok által vallott értékek különbözősége miatt.

Az áprilisi parlamenti választások után felálló kormány a korábbiaknál sok tekintetben kedvezőtlenebb kül- és belpolitikai környezetet örökölt. Igaz, hogy az euró-atlanti intézmények nagy részéhez a csatlakozás megtörtént – a jelenlegi kormánykoalíció alatt az lett tagja az ország az EU-nak és a schengeni határőrizeti rendszernek. Az elmúlt évek egyik csalódást keltő hiánya éppen ezen a stratégiaileg talán legfontosabb relációban mutatkozott meg. 2002-ben még reális esély mutatkozott arra, hogy Magyarország 5-6 év múlva

számolhat a következő kormány: a 2008 végén kezdődött gazdasági visszaesésből az előrejelzések szerint lassan kezdenek kilábalni a számunkra fontos országok. Ugyanakkor azért is fontos „vigyázó szemünket” a németekre, franciákra, osztrákokra, hollandokra és britekre vetni, mert a magyar külpolitika hazai hátterének egy részét alkotó stabil gazdasági helyzet a multinacionális vállalatok teljesítményétől függ.

A külső feltételeket az általános gazdasági helyzetet megelőzve a biz-

**Magyarország
külső kapcsolataiban
kulcsszerepet játszik
az Egyesült Államok,
mint az egyetlen globális
nagyhatalom és
az európai biztonság
garantálója.**

tonsági helyzet szabja meg. A kettő metszéspontjában található a magyar szempontból tekintve az egyik legkényesebb ügy: az energiaellátás kérdése. A magyar politikai erők hivatalosan egyetértenek abban, hogy az ország érdekeit a jelenlegi energiaellátási rendszer diverzifikálása jelentené. Ennek ki kellene terjedni az energiaforrások, szállítási útvonalak, elosztórendszerek, tározók, sőt energiatípusok teljes vertikumára. Külföldön – megfelelő partnerek meggyőzésével és bevonásával – kedvező környezetet kellene biztosítani ehhez a politikához. Egyrészt meg kellene győzni az Egyesült Államokat, hogy az eddiginél nagyobb politikai és gazdasági segítséget adjon Közép-Európa egyoldalú energiafüggetlenségének felszámolására. Másrészt kívánatos lenne egy aránylag egységes európai energiapolitika. Harmadrészt erősíteni kellene regionális együttműködést ezen a téren is. A jelenlegi kormány azonban ezen a téren (is) meglehetősen nehéz örökséget hagy maga után: egyik utolsó intézkedéseként olyan szerződést írt alá a Gazprommal az ún. Déli Áramlatról és egy magyarországi gáztározóról, ami megerősíti

Oroszország majdnem monopolisztikus helyzetét a fosszilis energiahordozók terén. Szóba került még egy újabb paksi blokk orosz-német együttműködésben való megépítése is.

A szomszédságpolitikában és a nemzetpolitikában a változás markánsabb lehet, mint a többi területen. Az előbbi esetében nagyon vegyes a kép. A legnehezebb kérdést a magyar-szlovák viszony jelenti. A hivatalos szlovák politika magyar kisebbségellenes lépéseinek megfelelő (kétoldalú és multilaterális) kezelése mellett gondokat jelent majd Budapestnek a szlovákiai magyar politikai erők megosztottsága. Az új magyar kormánynak erőteljesebben kellene számon kérni mind az 1995-ös alapszerződés, mind a szécsényi megállapodás* pontjainak betartását a kétoldalú tárgyalásokon, és – a jelenlegi politika folytatásaként – a továbbiakban is minden nemzetközi fórumot fel kellene használni a kisebbségvédelem érdekében. A választások után létrejövő

kormány külpolitikájában amúgy is hangsúlyosan kívánja szerepeltetni az emberi és polgári jogokat, illetve azok védelmét. Valószínűen azonban nem Szlovákia, hanem Ukrajna fogja a legtöbb fejfájást okozni a szomszédok közül: az ukrán politikai élet egyre inkább destabilizálódik és az amúgy is végletesen megosztott kárpátaljai magyarság egyre erőteljesebb asszimilációs nyomásnak lesz kitéve, ami ellen Budapestnek vajmi kevés eszköze lesz.

Egy korábban nagyon problematikus viszony ellenben a jelek szerint jó vágyra került: a következő

kormány feltehetően folytatni fogja Szerbia euró-atlanti integrációjának támogatását és építeni fog a vajdasági magyaroknak adott de facto kulturális autonómiára (Nemzeti Tanácsok). Általánosságban: a regionális együttműködést, illetve annak multilaterális (pl. visegrádi együttműködés) és kétoldalú (pl. a magyar-lengyel viszonyt) kereteit az új kormány várhatóan sokkal több tartalommal kívánja megtölteni, mint a jelenlegi, míg a

**Valószínűen... nem
Szlovákia, hanem
Ukrajna fogja
a legtöbb fejfájást okozni
a szomszédok közül...**

magyar stratégiai érdekerületnek számító Nyugat-Balkánon az egyes országokra szabott csatlakozási modelleket fogja támogatni Budapest.

Magyarország külkapcsolataiban kulcsszerepet játszik az Egyesült Államok, mint az egyetlen globális nagyhatalom és az európai biztonság garantálója. Magyarország elsősorban a regionális együttműködés, az európai egység és szolidaritás, valamint a transzatlanti érték- és érdekközösség, valamint intézményrendszer támogatásával erősítheti a Budapest-Washington viszonyt. Az utóbbi mindenekelőtt a NATO kohéziójának fenntartását jelenti a szervezet fennmaradásának és aktivitásának érdekében. Ez a gyakorlatban a nemzetbiztonság kiterjesztett értelmezésének az elfogadását jelenti és azt, hogy a biztonságnak ne csak „fogyasztói” legyünk, amibe beletartozik az afganisztáni szerepvállalás további támogatása.

A transzatlanti kapcsolatok egyik potenciális ütközőpontja a közel-keleti helyzet megítélése. Az 1990 óta egymást váltó magyar kormányok között egyetértés alakult ki abban, hogy Izraelnek joga van biztonságos határok között élni, s a palesztinoknak hasonlóan legitim joguk van az ENSZ vonatkozó 1947. novemberi határozata alapján az önálló állami létezés. A választások után létrejövő új kormány sem fog eltérni ezektől az elvektől. Új elem lesz ebben, s más kérdésekben is a lisszaboni szerződés értelmében megerősödött közös európai kül- és biztonságpolitika, melynek szellemében Magyarország – elsősorban az Európán kívüli ügyekben – egyre nagyobb mértékben az összeurópai álláspontot fogja magáévá tenni és „kifelé” képviselni.

A szerző történész, külpolitikai szakértő, az ELTE docense

*Bajnai Gordon és Robert Fico miniszterelnökök 2009. szeptember 10-én Szécsényben egy 11 pontos megállapodást kötöttek, amely – többek közt – kötelezi a feleket, hogy az EBESZ kisebbségügyi főbiztosának véleményét és javaslatait a vitatott szlovák nyelvtörvényről elfogadják (5. pont).

ROMSICS GERGELY

Magyar külpolitika 2010-ben és utána

Stratégiai folyamatok és távlati gondolkodás

A magyar külpolitika változóban van – központi céljai nem definiálódnak újra ugyan, de megváltozóban van az a rendszer, amelyben működik. A napjainkban zajló átalakulás egyre inkább folyamatszerűvé és társadalmivá alakítja a klasszikusan elitdöntésekben, szűk csoportok alkuiában megragadható diplomáciát. Egyre több szereplő egyre sűrűbb interakciójába ágyazódnak a megállapodások, egyre több az ismétlődő tárgyalási helyzet, így egyszerre válik nehezebbé áttörést elérni és válik könnyebbé a katasztrófák elkerülése – a nemzetközi politika szemeink előtt alakul robosztusabb hálózattá.

Ezt figyelembe véve válik megrajzolhatóvá azoknak a folyamatoknak a kontúrja, amelyek jelentős mértékben ki fogják tölteni a magyar külpolitikai kormányzat idejét. Magyarország egyfelől rendkívül gyenge, hiszen energiáit a válság hatásainak felszámolására kell koncentrálnia. Kemény kényszerítő képességei szinte nincsenek, és nem rendelkezik sem olyan presztízzsel vagy stratégiai jelentőséggel, amelynek révén befolyást gyakorolhatna fontos szereplők, mindenekelőtt az Egyesült Államok felett.

Ennek ellenére – éppen a megváltozott környezet miatt – nem beszélhetünk (soha többé!) a magyar külpolitika eszköztelenségéről sem. 1990 után

sokrétű integrációs folyamat zajlott le, amelynek eredményeként Magyarország egy többszörösen összetett politikai zóna részévé vált, ahol a szereplők önképének lényegéhez tartozik bizonyos normák követése és fenntartása. Ebből pedig az következik, hogy szinte min-

den kérdésben hallathatjuk hangunkat, és legalábbis megnehezíthetjük elvárásaink semmibe vételét, ha ezek megfelelően hitelesek, következetesek, és igazodnak a nyugati világ közös normakincséhez. Ezeket a következtetéseket szem előtt tartva a következőkben három kérdéskör vizsgálatára teszek kísérletet: legjelentősebb elemként az amerikai – EU – orosz stratégiai háromszöget kezelem, emellett sajátosan magyar kérdésként kerül a szomszédságpolitika, valamint az európai politikai normavilág számára sokszoros és komplex kihívást jelentő izraeli-palesztin konfliktus.

Az amerikai-EU-orosz stratégiai háromszög látszólag az a terület, ahol kulcsérdekeink sérülhetnek, de tenni alig tehetünk valamit. Ez meggyőződésem szerint csalóka látszat, éppen a terület sűrű intézményesültsége miatt. A kihívás, egyben feladat itt több dimenzióban jelentkezik. Világosan látszik, hogy Washington a leckéztetés külpolitikája után inkább szocializálni igyekszik Moszkvát, azaz felelős szereplőként szeretné látni a rendszerben. A háromszög másik két szára pedig az EU azon célkitűzéseit érinti, hogy

egyfelől rávegye Oroszországot saját, folyamatokban gondolkodó és normatív célokat kitűző politikája elfogadására (szemben az oroszok által elképzelt hagyományos nagyhatalmi paktumokkal), másfelől pedig az új amerikai adminisztráció jóindulatát stabilabb és főleg explicitebb norma- és célközösséggé alakítsa.

Ebben a helyzetben jól kirajzolódhatnak a szükséges többlepcsős magyar stratégia körvonalai. Az Egyesült Államok felé a normatív kérdésekben a szolidaritás vállalása saját hitelességünk záloga is. Ugyanígy nem térhetünk el attól, hogy igényt formáljunk saját távlati érdekeink követésére mindaddig, amíg azok a nyugati világ alapvető normáival összeegyeztethetők – ilyen például az energiabiztonságra való törekvés, és a Moszkva által nem vagy nehezebben instrumentálizable energiaellátás preferálása az energetikai kliensrendszerhez való csatlakozással szemben. Ezeknél a közvetlen (nagyhatalmak felé mutató) politikai irányoknál azonban szinte jelentősebb az a folyamat, amelynek beindításában és lendületben tartásában igenis játszhatunk szerepet. Ez pedig nem más, mint a háromszög stratégiai *modus vivendi*-jének kialakítása. Nem kevesebbről van itt szó, mint egy olyan stratégiai partnerségről az Egyesült Államok és az EU között, amelynek révén megindulhat a sokszorososan ronszolidációjára. Ebben az EU gyakran az amerikaihoz fejlettebb normáihoz kell igazodnunk (pl. környezetvédelem) és fő feladatunk egységes, de Amerika-

... az EU gyakran az amerikaihoz fejlettebb normáihoz kell igazodnunk (pl. környezetvédelem)...

barát front kialakítása, amelyhez az Egyesült Államok lassan közelebb kerülhet. Ehhez hasonló tétje van számunkra Moszkva szocializálásának. Ezen a területen célunk az lehet, hogy a russzofób hangokkal szemben az EU-ban éppúgy, mint transzatlanti viszonylatban a pragmatikus intézményépítés következetes stratégiáját képviseljük, amely persze csak orosz kooperáció esetén lehet aktuális. Magyarország felléphet az Oroszországgal való együttműködést szabályozó EU-szerződés újradinamizálása érdekében, ám Moszkva alkalmankénti kritizálásától sem szabad visszarettennünk. Kihaszználhatjuk, hogy sérülékenységünk köztudott, a (minden bizonnyal) következő kormányt adó Fidesznek pedig nem lesznek hitelességi gondjai, azaz nem lesz orosz érdekek kiszolgálásával vádolható – a megfontolt hangnak súlya lesz, még ha az országnak hatalmi súlya nincs is.

Sajátos magyar probléma a szomszédságpolitika, amely szintén a nemzetközi politika intézményesült színterein zajló folyamatokba ágyazódik. Alapjogi és bővítéspolitikai kérdésekről egyaránt szó van itt, akárcsak a közös regionális érdekek képviseléről. 2010-ben talán itt vár ránk a legtöbb konkrét feladat. Egyfelől elemi érdek, hogy EU-s elnökségi felkészülésünk több regionális dimenzióval gaz-

dagodjon. A német ihletésű Duna-stratégiában való részvételünk fontos (újabb folyamat!), de feladatunk, hogy enyhítsük, visegrádi és bilaterális keretekben is, a főként lengyel félelmeket az EU keleti politikájának sorvadásával kapcsolatban. Maradjunk belső, EU-s szószólói továbbra is a Nyugat-Balkán csatlakozásra váró országainak, de nézzünk újra regionális partnereinkre is. Szükséges azonban külön szólni a magyar szomszédságpolitika egy sajátos problémájáról is. A kisebbségi kérdés, mint a szomszédságpolitika kétségtelen Achilles-sarka, többször felbukkant a közelmúltban, és 2010 ilyen szempontból nem fog változást hozni.

Hagyományos cselekvési lehetőségeink korlátozottak: a közép- és kelet-európai kisebbségi kérdést a régi tagállamok elitjeinek többsége

nagyjából-egészében a kooperáció lehetőségeit rontó problémaként és áttekinthetetlen kérdéskörként kezeli, amellyel szemben éppen ezért pragmatikus (cinikus?) álláspontot foglal el. A felek preferenciái közötti távolságot igyekszik megfelelni a közvetítés során (halving the difference), és nem érvényesít koherens normákat. Intő példaként szolgálhat, hogy a régió államai így vagy úgy 1920 óta akarják igazukról meggyőzni a hatalmakat, de ez soha, senkinek nem sikerült – minden esetben a nagyhatalmaknak reálpolitikai okokból megfelelő döntések születtek a civódó közép-európai államokról és nemzetekről.

Éppen ezért 2010 nagy szomszédságpolitikai feladata, meggyőződés szerint, nem (mondjuk) a szlovák kormány megleckéztetése lesz, hanem a várható látványos politikai pengeváltások mellett – sőt, mögött – a már részben zajló folyamatok további dinamizálása. Ezeket a folyamatokat összefoglalóan úgy jellemezhetjük, mint a kisebbségi kérdés univerzalizálása és outsourcing-ja. Az első fogalom arra utal, hogy a kisebbségi kérdés akkor kezelhető hatékonyan, ha szorosan kötődik az alapjogok „kemény” normáihoz, tehát ha a kisebbségi jogok úgy képviselhetők, mint saját európaiságunk normatív magjából következő imperatívuszok. Az

outsourcing fogalma pedig arra emlékeztet, hogy az állam nem minden esetben a leghatékonyabb szereplő ebben az intézményi környezetben, és ezért praktikus lehet más aktorokra bízni (részben) a nemzeti érdekképviselő egyes elemeit.

Végezetül – komplexitásából kifolyóan – szóljunk külön az izraeli-palesztin konfliktusról. Nehéz elképzelni, hogy a békefolyamatot mi tudná 2010-ben dinamizálni, ha figyelembe vesszük az Egyesült Államok helyzetét (eltérő okokból, de egyszerre kényszerül az arab világ és Izrael jóindulatát keresni és felelős közvetítőként fellépni), a jelenlegi „kemény” izraeli külpolitikai irányvonalat és a palesztin területeken uralkodó viszonyokat. Magyarország számára aligha marad más napi politikai irányvonal, mint az Izraelhez fűződő viszony történeti meghatározottságára való emlékezés a cselekvésben, egyben azonban az együttélésben gondolkodó palesztin politikai erők lehetőség szerinti támogatása.

Általánosságban azonban ez felvet egy összeurópai dilemmát, amely alól mi sem vonhatjuk ki magunkat. Az európai társadalmak politikai kultúrája elsősorban poszt-Holokauszt kultúra, azaz identitásunk legalapvetőbb eleme annak a politikai logikának a száműzése mindenhol, amely a zsidóság tragédiáját eredményezte. Ez a gondolat nagyban hozzájárul demokráciánk sajátos európaiságához, és megkülönbözteti azokat bizonyos mértékig még az amerikaiaktól is. A gyakorlati parancsa ennek a logikának, hogy a Másik fogalmát nem azonosítjuk az ellenség semmilyen esszencializáló fogalmával, az agressziót társadalmi és kulturális okokkal magyarázzuk, és ezek megszólításával védekezünk ellene. Ez a sajátosan civil európai biztonsági identitás magja, amely pontosan kiolvasható például a Javier Solana által készített *Európai biztonsági stratégiából* is. Idén sem tehetünk mást, mint hogy kiállunk minden olyan politikai logikával szemben, amely ellentmond ennek az alapelvnek: nem lehet tárgyalni olyan szervezettel, amely egy állam elpusztítását tűzi célul, de nehe-

**... nem beszélhetünk
(soha többé!)
a magyar külpolitika
eszköztelenségéről...**

zen érthetjük meg magunkat olyan politikusokkal is, akik – akár racionálisnak mondott döntéseik járulékos költségeként, de – közösségeket hoznak olyan helyzetbe, amelyben alapvető emberi jogaik nem érvényesülnek. Ezzel a mentalitással azonban nem nagyon látni a békefolyamat dinamizálásának lehetőségeit: a térségben hiányzik az a normatív talapzat, amelyre az európai és magyar külpolitika építhetne. A változás, talán meg szabad kockáztatni, a térségből jöhet, ha egyik vagy mindkét oldalon jelentkeznek olyan sikeres normavállalkozók, akik a békefolyamatot kiszaba-

dítják a konfliktussorozatokban megszilárdult biztonsági és politikai logikák uralma alól.

A fenti három területtel messze nem merülnek ki a magyar külpolitika dilemmái és feladatai 2010-re és az új évtizedre. Az azonban meggyőződésem, hogy ezek kiváló lakmusztesztjei saját és összeurópai külpolitikánk hatékonyságának. Ha ezeken a területeken sikerül mérhető előrelépést tenni, ha 2010 végére a fenti kérdéseknek csak egy részében dinamizmus lesz érezhető, és hosszú távú normakonstrukciós folyamatok indulnak el, elégedettek lehetünk a világgal és a magyar külpolitikával.

A szerző az ELTE adjunktusa, a Magyar Külügyi Intézet tudományos munkatársa

SERES ATTILA

Vízválasztó

A közelgő parlamenti választások izgatott várakozással töltik el a magyar zsidókat is. A közvélemény-kutatások fölényes Fidesz-KDNP győzelmet és a Jobbik parlamentbe kerülését jósolják. Vagy, ha úgy jobban tetszik, totális MSZP, és fatális SZDSZ vereség várható. Ez a fordulat alapjaiban forgathatja fel a zsidó intézményrendszer finanszírozását, és ezáltal a működését is.

két háború között uralkodó rezsim szellemi öröksének, kézenfekvő támadási felületet kínált politikai ellenfelei számára. A kezdeti kószolgatások (lásd Demokratikus Charta) világosan megmutatták, hogy a jobboldal nem tud és/vagy nem akar elhatárolódni az elődök

mégoly kínosan vállalhatatlan antiszemita örökségétől sem. Helyette ellentámadásba ment át, és a kommunisták ugyancsak igen kétes hozományát vágta az őt szorongató bal-liberálisok arcába.

AZ ANTIFASIZMUS TÜNDÖKLÉSE

A Fidesz kommunikációs stratégiája a kommunista és a fasiszta rezsimiek áldozatait de facto egyazon mérleg serpenyőibe pakolja. Nektek Holokauszt-múzeum, nekünk Terror Háza, nektek Holokauszt emléknap, nekünk kommunista áldozatok emléknapja. Titeket megölték a nyilasok, ti viszont megöltetek minket. Kvittek vagyunk?

Ez a vulgárisan fekete-fehér, polgárháborús szemlélet kényszerűen az ellenoldalra szorítja a Holokauszt, az árpádsávok és a darutollas csendőrök emlékének lidércnyomásával terhelt zsidó szavazókat, akiknek családja ráadásul többnyire a sztálinista rendszernek is a kárvallottja lett.

Ahogy egyre vállalhatatlanabb alakok álltak be az orbáni egy-a-tábor-egy-a-zászló alá, úgy vált a Fidesz számára az elhatárolódás egyre lehetetlenebbé, és úgy vált a zsidók számára egyre visszataszítóbbá ez a voluntarista, szavazatmaximáló taktika. Orbán Viktor 2002-ben és 2006-ban is úgy számolt, hogy több szavazatot

nyer a szélsőjobb lenyelésével, mint amennyit a zsidókon (és azok szimpatizánsain) bukik, de mindkét szerajtvesztett.

Gyurcsány felismerte a helyzetben kínálkozó lehetőséget, és a szélsőségekkel parolázó Orbán Viktor demonizálásával 2006-ban végül pírussal győzelmet aratott. A sikeren felbuzdulva úgy vélte, érdemes ezt a hűrt még tovább feszíteni. Az ő taktikáját azonban éppoly cinikus, szavazatszerző szempontok motiválták, mint derék ellenlábasa számításait. Az őszödi nagyotmondó éppoly lelkiismeretlenül játszott a zsidók érzelmeivel – és sorsával –, mint az árpádsávok fölött örökös értetlenkedést mímelő vezénylő tábornok.

FORDULÓPONT: A HOLLÁN UTCAI CSATA

2008 tavaszán terrortámadás ért egy újlipótvárosi jegyirodát, s ennek örömeire, mintegy ráadásként, pár szélsőjobbos figura büntetőexpedíciót tervezett ellene. A dolog – vesztükre – idő előtt kitudódott, így helyi lakosok, fiatal zsidók és szimpatizánsok spontán ellenakciója megghiúsította az igyekezetüket. Az azóta Hollán utcai csataként elhíresült flashmobot jó részt internetes (részben zsidó) közösségek szervezték.

A felsült bakancsosok bosszút esküdtek, és ugyanazon hét végére totális ellenakcióra mozgósították az egész szélsőjobboldalt. A Hollán utcai csata győzteseit megosztotta az új helyzet. A lázas előkészületek hevében ugyanis Molotov-koktéllként robbant a hír, hogy Gyurcsány Ferenc is részt kíván venni az ellenellendemonstráción. Az akkorra már rég hitelét veszített miniszterelnök rátelepedése a spontán tiltakozó mozgalomra végzetesen eltérítette a to-

ÁROKÁSÓK

A magyarországi pártpolitikai küzdelem az utóbbi évtizedben a közbeszéd meghatározó toposzává emelte a rasszizmus, antiszemitizmus, antiszocializmus problémáját. Ez az egyik legmélyebb törésvonal, amelynek mentén sikerült megosztani a közvéleményt.

Mivel a Fidesz-KDNP mindig is előszeretettel nyilvánította magát a

vábbi eseményeket. A korábbi szervezők lelkesedése lohadni kezdett, helyükbe azonmód balliberális mozgalmárok termettek, akik átvették a kezdeményezést. A rohamrendőrök sora között megrendezett szélsőjobb felvonulás végül heveny gyurcsányozásba, a baloldali ellentüntetést pedig szottyadt náci-zásba fulladt. És bár ez a tény méltatlanul feledésbe merült, de a támadók végül elérték céljukat, és a Magyar Köztársaság miniszterelnökének orra előtt, rendőri díszkísérettel masírozhattak be a felgyújtott jegyirodába.

AZ ANTIFASIZMUS BUKÁSA

Ez volt az a pont, ahonnan az anti-rasszizmus, antifasizmus végérvényesen hiteltelen és vállalhatatlan hívószavakká silányultak még a korábbi szimpatizánsok számára is. Sorra kiegészítettek, nevetségbe fulladtak a Népszavánál, majd a várbeli gárdaavataciónál szervezett antifasiszta demonstrációk éppúgy, mint a Demokratikus Charta újjáélesztésére irányuló bágyadt kísérletek.

Orbán Viktor fárasztásos, kivárásos taktikája végül felülkerekedett a gyurcsányi túlbuzgó, itt-a-farkas-hol-a-farkas szerecsenyjátékon. Ebben a játszmában azonban a baloldallal együtt annak csatlósai – így a Mazsihisz is – a vesztes oldalon találják magukat.

HÓRA-TÁNCCHÁZ AZ ARANYBORJÚ KÖRÜL

A Magyarországi Zsidó Hitközségek Szövetségének vezetését a rendszerváltozás óta a Kádár-rezsimben exponált establishment tartja a kezében, amely korábbi politikai kapcsolatait – különösen 1994 óta – igen hatékonyan tudja kamatoztatni. Valóságos érdekszövetség alakult ki a Mazsihisz és az MSZP között, amelynek keretében a Mazsihisz a Fideszt inszINUÁLÓ, antiszemitázós politika támogatásáért cserébe monopolhelyzetet kapott a zsidóságot

megillető állami járandóságok felhasználásában.

Ebben a helyzetben lépett színre 2004-ben új felszállóként az EMIH – Egységes Magyarországi Izraelita Hitközség. Az EMIH a hazánkban 1989 óta működő Chabad ortodox haszid mozgalom infrastruktúrájára épült rá, hogy önálló felekezeti kanallal magának a bőkezű állami

... a Fidesz-KDNP-t... egyetlen szempont vezérli majd: a zsidók pacifikálása. Hagyják abba az antiszemitázást, de rögtön.

támogatás kondérjából. Az EMIH politikai kapcsolatrendszere azonban sokkal szerényebb, mint a Mazsihiszé, így nem nagyon sikerült a húsfazék közelébe férköznie. Az ellen-Mazsihisz egyelőre ügyesen lavírozik a hullámozó politikai erőterben, kérdés, hogy képes lesz-e ellenállni a kísértésnek, ha kap egy kedvező ajánlatot a majdani Fidesz-KDNP kormánytól.

CÉL: A ZSIDÓK PACIFIKÁLÁSA

Könnyen belátható, hogy a Fidesz-KDNP egyáltalán nem érdekelt a zsidó pénzek igazságos újraelosztásá-

ban. A pártot egyetlen szempont vezérli majd: a zsidók pacifikálása. Hagyják abba az antiszemitázást, de rögtön. Tudják jól, hogy blazírt zsidópolitikájuk várhatóan semmi pénzért nem hoz majd számottevő „izraelita” szavazatot. Ennél sokkal fontosabb lesz számukra pártjuk megtépzott nemzetközi tekintélyének javítása. A Mazsihisz ugyanis

aligha dicséri a Fideszt nemzetközi zsidó fórumokon.

A pacifikálás leghatékonyabb eszköze a megosztás, és a függőség fenntartása. A korábbi Fidesz-megoldások ismeretében eléggé nyilvánvalónak látszik, hogy a két, egymással versengő hitközség lojalitása függvényében reménykedhet majd kedvező elbírálásban a pénzosztásnál.

Amíg a hitközségek nem képesek/hajlandók önmagukat a fenntartani, amíg minden zsarolási potenciáljukat latba vetve lökdösődnek a közpénzek elosztása körül, addig ez a méltatlan helyzet nem fog megváltozni.

Ráadásul a zsidó vezetők ex-párttitkárok helyett, ismét keresztény egyházfőknél lobbizhatnak majd a jó politikai kapcsolatokért. Ugyanis egyházi ügyekben a Weisz-nénizős KDNP-elnök lesz az illetékes elvtárs.

(tudózsido) sofar.hu

A Zabhegyező halála

Jerome David Salinger
(1919 – 2010)

Amikor tavaly ősszel a Rozshegyező címre sikerült írásomat befejeztem, elfogott az aggodó érzés, hogy ez volt az utolsó sétám a Lang Road árnyas fái alatt Holden Caulfield szülőatyjával. Így is történt. 2010. január 27-én békében, nyugodt szívvel elhunyt a múlt század legszuggesztívebb amerikai írója. Temetéséről nem tájékoztat senki, az író ismerte, ilyesmire nem kerül sor. Az pedig teljesen biztos, hogy Holden arra sem megy el, amiről ugyan nem tudunk, de amire mégiscsak sor kerül. Az ilyesmi meg-esik a legjobb (zsidó) családban is. JDS sem ment el az apja temetésére. Kaddist tehát ne reméljünk katarzisként.

Ez egy ilyen család, ennél külön dolgokról is olvashatunk az író fejéből ki-pattant Glass család történetében. Természetesen életrajzi elemek szövik át Salinger valamennyi írását. Kiét nem. John Updike, a kortárs, talán irigységgel vegyes elismeréssel jegyezte meg, hogy Salinger jobban szerette az általa mozgatótt Glass családot, mint Isten szerethette volna bármelyiküket. Ezek az életek, történetek apáink korában zárulnak le, mivel JDS jó ötven éve visszavonultan él a new hampshire-i Cornish városkában és nem publikál. A *Catcher in the Rye* abban az évben jelent meg, amikor e sorok írója megszületett. Ritka az olyan könyv, amelyből ma is minden évben 250 000 példányt vásárolnak meg az olvasók.

Jó ideig magam is azt gondoltam az íróról, hogy semmilyen konvencionális narratívába nem illik bele, különösen elkerült mindent, ami a zsidó identitással, kultúrával, szellemi élettel függ össze. Talán mégis, ezért nagyon is zsidó sors az övé. JDS éppen január 1-jén született

1919-ben. Apja, Sol Salinger, jól menő kereskedő, nagypapja, nem szokatlan történet, rabbi volt. Anyja Miriam (Marie) Jillich ír katolikusként született Skóciában, majd a házasságkötése előtt tért be a zsidó hitbe. Hogy egészen pontosan mit kellett tennie ennek érdekében az akkori Manhattanben, azt nem tudnám megmondani, de úgy tűnik számomra, hogy meglehetősen szabadelvéen mentek akkor az ilyen dogok. JDS csak bar micvóját követően tudta meg, hogy Miriam valójában Marie volt. A fiúról már a bar micvó idején látszott, hogy ez a Mensch inkább szeret írni, mint olvasni. Ám egy ideig még apja terelgette útjait, amelyet, akárcsak a Sonny nevet, nem állhatott. A hús- és sajtimportőr apa 1937-en magával vitte a gyermekét Ausztriába és Lengyelországba, hogy a sajt és sonka import fortélyait kitanulja. Sohasem értettem, hogy miként leli meg termékskáláját egy new yorki importőr a sajt és a sonka párosításban. Ha Salinger nyomán kalandoznék a saját múltamban, Debra Schneider jutna eszembe, a rabbi ifjú felesége, aki a sajt és a sült marha szendvicset tréflinek, míg a sajt és sonka kombinációját kósernek tartotta... Két rossz a szendvicsek esetében jót szülni – vélekedett az ifjú

rebecin. Erről a konfliktusról nem bukkantam eszmefuttatásra a Glass család hétköznapijaiban. A gondos életrajzírók, és most már a szorgos nekrológrók viszont szinte kivétel nélkül megemlítik, hogy a húszület hatására lett JDS vegetáriánus. Azért azt tudjuk, hogy az író foglalkoztatta a manhattani zsidó sors, amely tudvalevőleg nem vezetett traumához és tragédiához. De a felszín alatt és a hétköznapi más természetű feszültségei háttérben ott lebegett. Gondoljunk az ártatlan jelenetre, mikor Lionel a dingiben kifecsegte anyjának, hogy a házvezetőnő szerint apa egy mocskos, nyamvadt zsidórak (a big-sloppy-kike), és a feszültséget nem oldotta fel teljesen, hogy Lionel szerint a zsidórak az, aminek olyan hosszú nyaka van és olyan foltos. Magyarul, jobban mondva angolul, egy kite.

Semmivel sem igazolható feltételezésem szerint Salinger az utazása közben valahol rátalált Franz Kafka valamelyik könyvére. Mert akárhogyan nézzük, Salinger alapmotívuma, az *angst* leginkább Kafkához hasonlítható, azzal a nem lebecsülendő különbséggel, hogy Kafka Prágában élt, halt és alkotott, míg JDS 1938 elején egy prosperáló Amerikába tért vissza, és a második világháború borzalmas napjait egy győzelemre induló nagyhatalom katonájaként élte meg. A sors, a tapasztalat, az *angst* természete természetesen eltért az új világban. A manhattani *angst* nyilvánvalóan eltér Kafka metamorfózisától, kastélyától, pereitől. De mind a kettő reflektív szorongás, és mindkét tapasztalat, a reflexivitás és a szorongás, modern kori – irodalmi – zsidó hagyomány.

Salinger 1965-ben publikált utoljára, azóta önmagának írt, nem kívánta megjelentetni írásait. Nagy kérdés, hogy mi lesz a fennmaradt kéziratok, jegyzetek, történetek sorsa. Az író akarata az volt, hogy ami eddig megjelent, az elég. A New York Times értő kritikusa szerint Salinger irodalmi helye relatíve kevés, de igen erőteljes hangú publikált írásra épül. Nem kizárt, hogy előkerülnek eddig ismeretlen alkotások. Nagy lesz a csábítás ezek publikálására. JDS esetében én azt mondanám, hogy a kevesebb mindenképpen több volt. Ami eddig napvilágot látott, az „pont jó”. Számomra mindig inspirációt adott az újrakezdéshez és a szükségképpen közelgő befejezéshez.

Hanák András

J. L. PEREC

A purimi hegedűs

Régen az emberek nem voltak ennyire magányosak és árvák. Minden nemzedék egy láncszem volt az ősök láncolatában, amelyik Ádámmal és Évával kezdődött, és amelyiknek majd a hatodik évezredben lesz vége... És ha egy nemzedék bajba került, akkor az egész lánc beleremegett, minden tagja felriadt, az ősapák, Ráhel anyánk és mind a többiek ...

A mennyországot pusztá szemmel látni lehetett, ha az ember jól odafigyelt. És ők mind itt voltak velünk: Elijáhu próféta minden zsidó házban állandó vendég volt, ott ült a hét szenttel a lombsátorban is; és akkor is ott volt, amikor a „Töltsd ki haragodat, Uram” hangzott fel a széderasztalnál; és minden körülméleténél ott ült a támlásszékekben, és akkor is ott volt, amikor a sakter kése egy állat nyakát megérintette. És akkoriban az összes jó angyalon kívül az emberrel még a szülei is mindig ott voltak. Ha éltek még, akkor tisztelettel vették körül őket, és ha – Isten őrizze – már nem éltek, akkor ott volt a sírkövük, amihez oda lehetett hajtani a gondoktól zsi-bongó fejet, hogy lecsillapodjék, ott volt egy sír, amelyiknél az elkeseredett szív kisírhatta magát és megkönnyebbült, és ott volt velünk ő maga is, aki már meghalt, de mindent látott és hallott, és a gyermekeiért közbenjárt az égben...

Még csak nem is kellett őket hívni. A halottak minden éjjel bejöttek az élők városába. Bejöttek a zsinagógába is, imádkoztak, olvastak a törából és megtartották az éjféli imát. És ha egy halott elment egy ismerős ablak mellett, és egy zaklatott szív sóhajtasát meghallotta, azonnal megértette; az élők és a holtak ugyanazt a nyelvet beszélték és ugyanabból az imakönyvből imádkoztak. A halott csomót kötött a halotti ruhájára, és amikor visszatért a nyughelyére, emlékezett mindazokra, akiket hátrahagyott, és mindent megtett értük, ami csak lehetséges. És egyáltalán volt valami, ami azokban az áldott időkben lehetetlen lett volna? Minden lehetséges volt – még az is, hogy egy rég meghalt ember egy élőnek vidám Sosánát Jáákov-ot tanítson.

Na, de nem akarok előre rohanni, mert a Sosánát Jáákov már ahhoz a történethez tartozik, amit el akarok mesélni nektek, reb Avreml történetéhez, a hegedűs történetéhez – legyen ő közbenjárója mindenkinek az égben, aki purimtörténetet mesél, még akkor is, ha a történet talán nem is igaz egészen.

Reb Avreml nem volt közönséges hegedűs – művész volt. Ő már elérte azt a fokot, mely után mindenki vágyódik, amelyet azonban kevesen érnek el: nem hegedűjéből élt, sőt nem is mérített hasznát abból. Ha az embernek nincs túl nagy torka, sem

telhetetlen szeme és nem akarja mindig teletömni a száját, ha minden étel megfelel neki, hideg víz itallnak, gyapjú ruhának – és ha mindezen kívül az asszonynak egy kis boltja is van, akkor az embernek másra nincs is szüksége ezen a világon. Akkor az ember már játszhat jótékony célra is, vagy pusztán a mennyei boldogságért, mint Isten hegedűse – az ő szent neve dicsőségéért. Ilyen volt reb Avreml is.

Szombat kimenetelekor a nyugalom napjának melódiját játssza Avreml és Baile, az asszonya ül mellette és megtelik szíve örömmel egy egész hétre. Az utcán emberek állnak, hallgatják, és szomjas lélekkel isszák a dalokat. Néha vele énekelnek megdicsőülten. Ilyenkor az egész falu szombati dalokat énekel.

Hétközben Baile az üzletben ül, reb Avreml pedig a szűk kis szobájában olvas az ablakocska előtt. Szíve nyitva az ég felé, szeme Dávid király zsoltárain nyugszik; dicsőítő énekeket és himnuszokat zeng az ajka és remeg a boldogságtól. Kinyújtott kezével a hegedű húrjait pengeti, mely előtte nyugszik az asztalon. Minden szónál kis fehér szárnyak röppennek a zengő húrokból.

Egyszer-egyszer kinyílik a kis alacsony ajtó. Habozva lép be vőlegény, menyasszony. Meghajtják fejüket, pirosan és zavartan állnak reb Avreml előtt. Ő nevet és már tudja is, mit akarnak. Évek óta jegyesek, csak nagy megerőltetéssel tudták megtakarítani a talisz árát. Minden kész az esküvőre, de zenére már nincsen pénzük. Persze reb Avreml szívesen játszik a szegények lakodalmán. És mielőtt még letelne egy év, felkérlik kváternek; néha még az elsőszülöttség kiváltására is, hiszen ő kohén, és így következik egyik istenfélő cselekedet a másikkól. De ez mind alig számít neki.

Mert reb Avremlnek a legfontosabb a purim.

Ő mindenekelőtt purimhegedűs – a szegények purimhegedűse...

Mert vannak házak, ahol nincs purimi játék, nincs zene, ahol a barchesz sáfrány nélkül marad és a purimi ebéd öröm nélküli, sőt gyakran még a barchesz is hiányzik.

De Te, gondviselőnk nem hagyod, hogy ma is éhezzenek.

Megnyílnak az ajtók, jóságos emberek jönnek be, és ételeket, italokat hoznak. A szegények áldják a jóságos embereket és dicsérik Isten nevét, aki jó embereket teremtett. Azután enni és inni kezdenek. De hiába. A beesett, sovány arcokon könnyek folynak, keserű könnyek; a kenyér, mint könnyöradomány nem ízlik és az ital sem jó. Óh, hiszen nemrég még ők is adtak! Lassan, lassan megtelnek a szemek könnyel, keserűség tölti el a szíveket, egy asszony kötényével takarja el az arcát, a férfi vádló tekintet küld az ég felé, s a fiatalabb ökölbe szorítják a kezüket. De megjelenik reb Avreml a hegedűvel, és íme a gyertyák fényesebben világítanak, a szemek ragyogni kezdenek, s az arcokon a könnyek között szégyenkezve megjelenik egy mosoly. Reb Avreml játszani kezdi a Sosánát Jáákovot. Mint finom olaj az égő sebeket, úgy csendesítik a dalok a szegények lázadó szívét. A szegénység nem szégyen – gondolják. Egyik testvér ad a másiknak. A kerék forog ... Reb Avreml játékát csillogó tekintetek követik, gyermekek szaladnak utána az utcán. Ajtóról ajtóra és házról házra kísérik és csak későn – van, amikor bizony csak nagyon későn, mert a szegények, ki ne mondjuk, évről évre többen lesznek – ezer jó-kívánság kíséretében, szívében a végzett munka csendes

örömeivel. indul a rabbihoz és a feleségéhez. Mert a rabbi és a felesége nélkül a történetem nem is lehetne igazi történet.

Baile ez alatt türelmesen várja otthon. A szíve mélyén tudja, és reb Avreml is így gondolja, hogy neki is része van, sőt jókora része van a férje szent szolgálataiban. És ha ő már ilyenkor egy kicsikét vágyakozik utána, azt azért nem lehet zokon venni!

A jó asszony az asztalnál ül és mosolyog. Síró-nevető szemével a sötét utcát nézi. Fejkendőjét hátrahúzza és figyel: nem hallja e hegedűjének hangját; nem zeng-e az ő Sosánát Jáákovja? Alig észrevehetően mozognak ajkai, csendes imát rebeve: legyen az ő Avremlje kiválasztva arra, hogy a Messiást fogadhassa, és hegedűjével indulót játszasson neki...

Akkoriban hittek a Messiásban és minden nap várták.

„De miért marad el ma olyan sokáig?” kérdezi magában; de most nem a Messiásra gondol, hanem a férjére. Az étel kihűl, a gyertyák sercegnek és kialszanak, és Avreml még mindig nincs itt.

Baile kinéz a főtérrre. Mindenhol teljes éjszakai némaság. A zsalugáterek résein egyetlen hang, egyetlen kis fénysugár sem szűrődik ki. A városka alszik.

A városka fölött az égbolt őrködik és ezer meg ezer fénylő szemével néz lefelé. De hol van Avreml?

Miért nem hallatszanak még mindig a léptei?

Ugyanezt kérdezi az öreg, kecskeszakállas rabbi is, és ijedt hangja felébreszti a feleségét is mély álmából. Az asszony fejcskéje, ami eddig, mint egy órainga, ide-oda billegett, megáll. Hol lehet Avreml? A konyakosüveg már teljesen üres, az öreg rekedt óra éjfél ut, és Avremlnek sehol semmi nyoma... Akkor a rabbi felteszi a meleg fülvédős sapkáját, a felesége magára tekeri a nagy gyapjúsálját, felébresztik a szolgálót és lámpásokkal kiszaladnak a házból. Találkoznak Bailével, egy szót sem váltanak, és együtt futnak tovább. Minden ablakon és minden ajtón bekopognak és megkérdezik: „Itt van Avreml?” A családok kijönnek a házból, és mind Avremlt keresik.

Az öreg Avremllel tényleg történt valami. Ha mindazok nem állnának az Úr különös védelme alatt, akik valamilyen szent ügy érdekében úton vannak, akkor bizony nem is tudom, hogy ezt a történetet egyáltalán elmesélném e nektek. Ugyanis a történetnek nagyon szomorú vége is lehetett volna, és a szomorú történeteket ugye ti nem szeretitek.

Reb Avreml tehát haza akar menni az ő asszonyához. Lábai táncolnak, és öreg ősz feje ritmikusan ide-oda hajladozik. Elvégre ma purim van, és egyetlen szegény embert sem küldött el üres kézzel, aki felé nyújtogatta a perselyét. Nos, már csak az ő Bailéja után vágyakozik, és egy kicsit kedvét szegi, hogy az egyszer réges-régen bevezetett szokást nem hagyhatja el, és útközben még be kell mennie a rabbihoz. Hogy az utat lerövidítse, keresztülág a zsinagóga előtti udvaron. Ahogy az udvarba lép, a zsinagógából hangokat hall, nevetést, éneklést és táncoló lábak surrogását. Dermedten áll a csodálkozástól. Arra gondol, hogy mulatozó fiúk gyűlhetnek össze a zsinagógában, hogy éjszaka ott ünnepeljenek. Magával ragadja az indulat, hogy megszenstségtelenítik a szent helyet. Nekirugaszkodik az ajtónak, az öreg zár enged, és Avreml a rémülettől megdermedve az ajtóhoz tapad: a zsinagógában a holtak gyűltek össze!

Az egyik halott odakiált egy másiknak: „Reb Avreml! Itt van reb Avreml!” Mind felfigyelnek – reb Avremlre és egy magas, hófehér szakállú férfira néznek. Szeretettel és barátság-

osan tekintenek Reb Avremlre, a magas öregembernek pedig lesik a szavát. Nem kell sokáig várniuk. Az öreg halk léptekkel odamegy Avremlhez, a zsinagógában olyan csend lesz, hogy az eruvi maceszdarabok* zizegését is hallani lehet a szélben, ami egy betört ablaküvegen keresztül befúj. A magas öregember hosszú jobb kezével megsimítja a szakállát és azt mondja: „Ne félj, Avreml! Nem lesz semmi bántódásod. Mint minden évben, most is összegyűltünk itt, hogy táncoljunk és énekeljünk. Ma purim van, az az ünnep, amely, míg világ a világ, mindig fennmarad.”

Avreml csak áll az ajtóban, nagy szemeket mereszt, és azt gondolja: „Holnap nekem senki nem fogja elhinni, hogy itt mit láttam és hallottam.” Az ajkai mozognak, de egy hang sem jön ki a torkán. A magas halott leolvassa a gondolatokat a szájáról, int egy másik sovány halottnak. Az némán odajön.

„Adunk neked egy jelet, hogy az élők higgyenek neked.” mondja a rabbi „Ez a férfi a városka első előimádkozója volt. Arra akarom kérni, hogy tanítson neked egy új Sosánát Jáákovot.”

A sovány bólint.

„De nem a hangjával fog téged tanítani”, folytatja a városka első rabbija, „amikor utoljára a Neilo Kaddist énekelte, sajnos megfázott és néma bűnbánattal hagyta el a földi életet. Az ujjával fog téged tanítani.”

Az első előimádkozó követi a rabbi parancsát és nekilendíti az ujját. Hol teljes hévvel táncol az ujj, hol félve remeg, hol pedig dermedten áll a nagy áhítatban. Hol fájdalommal és haraggal tele zokog, mint Jób, és az eget ostromolja, hol pedig reszkette várja az ég választát életről és halálról.

Ehhez hasonlatost még sohasem hallott reb Avreml. Minden érzékszervével az éneklő ujjat figyeli, szinte rátapad, hogy megjegyezze a dallamot. Megpróbálná, hogy a hegedűjén utána játssza, de nem megy neki; odacövekelt az ajtóhoz és meg sem tudja mozdítani a kezét. És az előimádkozó ujjá még mindig mozog a levegőben, és a dallam zúgva zeng.

Csak másnap reggel, amikor a zsinagógaszolga az imaházba jön, szabadul ki reb Avreml az ajtónyílásból. Anélkül, hogy egy szót is szólna az ijedt szolgának, az előudvar közepére ugrik, a hegedűt az éjszaka még fehérebbé vált szakállához emeli és elkezd játszani! Baile, a rabbi és a felesége és mindenki, akik éjjel tűvé tették érte az egész várost, meghallják a hegedűszót és odaszaladnak. A jámbor hívek is, akik a reggeli imára jönnek, megállnak. És reb Avreml játszik és játszik...

Gyárfás Katalin fordítása

Jichok Lejbus Perec a jiddis nyelvű irodalom első klasszikusainak egyike, számon tartják úgy is, mint a jiddis anyanyelvű zsidóság öntudatra ébresztőjét. Egy igazi stettl-ben, Zamosc-ban született 1852-ben, vallásos családban. Kora rendkívül népszerű írója volt, az általa alapított *Hazomir* című folyóirat a varsói jiddis kultúra vezető fórumaként működött. 1915-ben. Varsóban halt meg, temetésén több ezren vettek részt. A fordítás alapjául a *Die Wunder von Chanukka. Geschichten zu jüdischen Fest- und Feiertagen*, Union Verlag, Berlin, 1989. című kötet szolgált. Az írás egy rövid részlete 1940-ben megjelent Dr. König Pál és Dr. Szabó Ödön kiadásában, az *Ünnepnapok* című antológiában. A fordítás során e korábbi publikáció néhány mondatát felhasználtam. (A ford.)

* Askenázi szokás. Pészach előestéjén a zsinagógában maceszt helyeznek el, hogy a következő egy évre a közösség valamennyi háztartását mintegy egy egységbe foglalják és ezáltal a közösség tagjai a szombatra és más ünnepekre vonatkozó távolsági és teherhordozói előírásoknak megfeleljenek.